

Maalta yliopistoon

Koulutuksen saamat merkityssisällöt syrjäseudulta tulevien opiskelijoiden haastatteluissa

Kasvatustiede
Kandidaatintutkielma

Laatija:
Veera Lamminmäki

Ohjaaja:
Dosentti Marjo Nieminen

15.4.2025
Turku

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Kandidaatintutkielma

Oppiaine: Kasvatustiede, kasvatustieteiden tutkinto-ohjelma

Tekijä(t): Veera Lamminmäki

Otsikko: Maalta yliopistoon – koulutuksen saamat merkityssisällöt syrjäseudulta tulevien opiskelijoiden haastatteluissa

Ohjaaja(t): Dosentti Marjo Nieminen

Sivumäärä: 58 sivua

Päivämäärä: 15.4.2025

Tiivistelmä

Tutkielmani selvittää syrjäseudulla asuvan perheen, ja kyseisen asuinpaikan, merkitystä koulutusvalinnassa. Tarkastelen myös tämän valinnan herättämiä tunnekokemuksia hakijassa ja hänen vanhemmissaan. Erityinen kiinnostus on kouluttautumista estävissä ja edistävässä tekijöissä syrjäseudulla. Syrjäseudulla pitkät etäisyydet oppilaitoksiin muodostavat sille ominaisen erityisen haasteen, joten tarkasteluni lähtökohtana on koulutuksen alueellinen saavutettavuus Suomessa. Harvaan asuttu maaseutu, toisin sanoen syrjäseutu, asettaa kouluttautumiselle monia haasteita, joita kaupungissa tai niiden läheisyydessä asuvat eivät joudu kohtaamaan. Tutkimukseni on laadullinen ja aineisto koostuu neljästä haastattelusta. Osallistujien kotipaikka sijoittuu syrjäseudulle ja he kaikki opiskelevat yliopistossa. Suomessa kouluverkon harventaminen on johtanut kyläkoulujen sekä toisen asteen oppilaitosten lakkauttamiseen ja keskittämiseen. Korkeakouluun mentäessä saavutettavuus heikkenee entisestään, ja varsinkin yliopistot ovat keskittyneet eteläisen Suomen kaupunkikeskuksiin. Pitkät välimatkat merkitsevät syrjäseudulla muuttoa toiselle paikkakunnalle jopa jo yläasteikäisenä. Koulutuksen alueellinen saavutettavuus vaihtelee, ja tämän seurauksia on tärkeää tarkastella syrjäseudun kontekstissa. Aineisto on analysoitu aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä, ja teemoittelun avulla löysin kaksi pääkategoriaa koulutusvalintojen taustalla: käytännön resurssit sekä akateeminen ilmapiiri. Tutkimuksessani perheen resurssit nousevat merkittävään asemaan, koska ne mahdollistavat liikkumisen, muuton sekä valmennuskursseihin osallistumisen. Näin ollen käytännön resurssit, eli vanhempien valmius ja halu kyyditä sekä tarjota taloudellista tukea, ovat samaan aikaan sekä edistäviä että estäviä tekijöitä – riippuen niiden toteutumisesta. Akateeminen ilmapiiri sisältää korkeakoulutukseen liitetyt asenteet ja asuinympäristön tarjoamat vihjeet sekä esimerkit. Lisäksi vanhempien sosioekonominen asema on keskeinen tekijä perheen kulttuurisen pääoman kautta. Korkeasti koulutettujen vanhempien lapset hakevat ja pääsevät todennäköisemmin korkeakouluun arvosanoista riippumatta. Syrjäseudulla korkeakoulutettujen suhteellinen osuus väestöstä on matala, joten asuinpaikka on suoraan yhteydessä perheen koulutustasoon ja täten kulttuuriseen pääomaan. Aineistoni perusteella syrjäseudulla asuinympäristön alhainen akateeminen ilmapiiri ei altista korkeakoulutukselle, mutta jo yksikin korkeakoulutettu lähipiirissä on käännteentekevä. Lisäksi syrjäseudulla ilmapiirin kerrotaan olevan korkeakouluvastainen, mikä näkyy paikkakuntalaisten asenteissa ja koulutustasossa. Huomioitavaa on myös kunnan harjoittama oppilaiden ohjaus oman kunnan oppilaitoksiin. Merkittävin korkeakoulutuksen edistävä tekijä on hakijan oma motivaatio ja halu kouluttautua. Syrjäseudulla asuminen ei tarjoa akateemisuuteen altistavaa ilmapiiriä, ja vanhempien tuki on ratkaisevassa asemassa koulutusvalinnassa. Nämä välimatkan ja asuinpaikan aiheuttamat haasteet ovat ominaisia vain syrjäseudulla asuville, mikä asettaa hakijat eri lähtöviivalle riippuen asuinpaikasta. Näin ollen saavutettavuuserot asettavat hakijat epätasa-arvoiseen asemaan, vaikka näennäisesti mahdollisuudet ovat kaikille samat. Nämä haasteet tulee ottaa huomioon koulutusvalintamahdollisuuksien yhdenvertaisuutta pohdittaessa.

Avainsanat: syrjäseutu, harvaan asuttu maaseutu, koulutus, koulutuksen alueellinen saavutettavuus, tasa-arvo, koulutustaso, kulttuurinen pääoma, sosioekonominen asema

Sisällysluettelo

1	Johdanto	5
2	Syrjäseutu määritelmänä ja mielikuvissa	7
2.1	Syrjäseutu käsitteenä	7
2.2	Mahdollisuuksien marginaali	8
3	Koulutuksen alueellinen saavutettavuus	10
3.1	Perusaste	10
3.2	Toinen aste	11
3.3	Korkea-aste	13
4	Saavutettavuus kilometreinä	15
5	Syrjäseutu mahdollisuuksien määrittäjänä	18
5.1	Sosioekonominen asema ja kulttuurinen pääoma	18
5.2	Asuinpaikan ja koulutustason vuorovaikutus	19
5.3	Saatavilla olevat taloudelliset resurssit	21
5.4	Jäämisen ja lähtemisen ristiriita	22
5.5	Pienten kuntien opinto-ohjaus	24
6	Tutkimuksen toteutus	26
6.1	Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset	26
6.2	Tutkimusaineisto	26
6.3	Taustaoletukset ja lähestymistapa	28
6.4	Aineiston analyysi	29
6.5	Luotettavuus	31
7	Tulokset	32
7.1	Syrjäseutu aineistossa	32
7.2	Käytännön resurssit	33
7.3	Akateeminen ilmapiiri	37
7.4	Emotionaaliset merkityssisällöt	41
8	Yhteenveto	45

8.1 Käytännön resurssit	45
8.2 Akateeminen ilmapiiri	46
8.3 Emotionaaliset merkityssisällöt	47
9 Lopuksi	48
Lähteet	50
Liitteet	58
Liite 1. Haastattelurunko	58

1 Johdanto

Oman koulutuspolun valintaan liittyy monia kysymyksiä. Osa näistä kysymyksistä marginalisoituu kuitenkin vain pienelle osalle – niille, jotka asuvat harvaan asutuilla alueilla. Jo toiselle asteelle mentäessä heidän koulumatkansa saattaa pidentyä moninkertaiseksi tai vaihtoehtoisesti luvassa on muutto toiselle paikkakunnalle. Tämän päätöksen edessä on moni vasta yläkouluiäkäinen nuori. Koulukentän harventaminen on heikentänyt koulutuksen alueellista saavutettavuutta, mikä tekee poismuuton entistä ajankohtaisemmaksi monelle syrjäseudulla asuvalle. Lisäksi oppivelvollisuuden laajentaminen on asettanut jokaisen nuoren tämän pohdinnan äärelle.

Koulutuksen alueellisen saavutettavuuden lisäksi on hyvä pohtia asuinpaikan merkitystä myös laajemmin. Eskelisen ym. (2025, s. 14) mukaan 2000-luvun aikana syrjäseudun väestö on vähentynyt 30 prosentilla. Heidän mukaansa tämä lasku johtuu kuolleisuutta alhaisemmasta syntyvyydestä ja muuttotappiosta, jonka myötä asukkaat siirtyvät kuntien sisällä ja niiden välillä. Tämä näkyy paikallisten kyläkoulujen lakkauttamisena. Lisäksi koulutus- ja työmahdollisuudet ovat useimmiten keskittyneet kaupunkeihin, mikä on nuorten yleisin syy muuttaa maalta kaupunkiin (Farrugia 2016, s. 837–838). Viimeistään korkeakouluopinnot ajavat pois syrjäseudulta, eikä palaaminen ole kannattavaa rajallisten työmahdollisuuksien vuoksi. Näin ollen väestön koulutustaso on usein matalampi harvaan asutulla seudulla. Eikorkeakoulutetussa perheessä ja asuinympäristössä kulttuurinen pääoma ei tue korkeakoulutusta samalla tavalla kuin korkeakoulutetussa asuinympäristössä. Syrjäseudun alhaisempi koulutustaso on kyseiseen asuinpaikkaan liittyvä ominaisuus, mikä asettaa siellä asuvat lähtökohtaisesti epäedulliseen asemaan kouluttautumisen suhteen.

Sijainnilla on osuutensa väestörakenteessa ja koulutustarjonnassa, mutta tutkimuksessani tärkeä tekijä on myös perhe. Perheellä tarkoitan vanhempia ja heidän lapsiaan. Syrjäseudulla perheen merkitys korostuu pitkien välimatkojen vuoksi, ja erityisesti lapset ja nuoret ovat riippuvaisia läheisten tarjoamasta kyydistä. Lisäksi perheen antama taloudellinen tuki on merkittävä tekijä kouluttautumisen mahdollistajana, koska kulkeminen ja itsenäinen asuminen vaativat resursseja. Käyhkön (2017, s. 89) tutkimus osoittaa, etteivät kaikki vanhemmat ole halukkaita tai kykeneviä maksamaan nuoren opiskelun ja poismuuton aiheuttamia kustannuksia. Perheen resurssit määrittävät koulutusmahdollisuuksia syrjäseudulla tavalla, mikä ei kaupungissa asuville näyttäydy yhtä merkittävänä. Suomessa kaikilla on yhtäläiset mahdollisuudet osallistua koulutukseen taustasta riippumatta, joten kyse on enemmänkin

epätasa-arvoisista lähtökohdista, koska syrjäinen asuinpaikka aiheuttaa haasteita, joita kaupungissa ei ole.

Näin ollen tutkimukseni on ajankohtainen ja yhteiskunnallisesti merkittävä. Tutkimukseni tarkoitus on selvittää, millainen merkitys syrjäseudulla asuvalla perheellä, sekä ylipäätään syrjäisellä asuinseudulla, on koulutusvalinnassa. Pohdin tätä kysymystä kouluttautumista estävien ja edistävien tekijöiden näkökulmasta. Lisäksi tutkimukseni keskiössä ovat näiden koulutusvalintojen aiheuttamat tunnekokemukset hakijoissa ja heidän vanhemmissaan. Tutkittavat ovat syrjäseudulta kotoisin olevia yliopisto-opiskelijoita, ja tutkimus perustuu heidän haastatteluihinsa. Aluksi esittelen aiempaa tutkimustietoa ja teoriaa aiheesta. Tämän jälkeen määrittelen tutkimuskysymykset ja esittelen tutkimukseni aineiston sekä sen analyysimenetelmät. Analyysivaihetta seuraa tulosten esittely, jonka tukena olen havainnoinut aineistoani yksityiskohtaisesti. Lopuksi esittelen tutkimukseni johtopäätökset ja tarkastelen vielä tutkimukseni rajoitteita sekä mahdollisia uusia tutkimussuuntia, joihin on mahdollista syventyä tämän tutkimuksen pohjalta.

2 Syrjäseutu määritelmänä ja mielikuvissa

2.1 Syrjäseutu käsitteenä

Syrjäseudulle annettuja määritelmiä on monia. Syrjäseudusta puhuttaessa käytetään myös periferian käsitettä. Se voidaan määritellä alueeksi, joka on kaukana keskuksista tai tiheästi asutuista alueista (Suomisanakirja, 2025). Kunnat on perinteisesti jaettu kolmeen: kaupunkimaisiin, taajaan asuttuihin ja maaseutumaisiin kunta. Maaseutu puolestaan on jaoteltu kaupungin läheiseen maaseutuun, ydinmaaseutuun sekä harvaan asuttuun maaseutuun. (Lavapuro, Ojanen, Rautiainen & Valtonen 2016, s. 18–19.) Viimeisintä kutsutaan myös syrjäseuduksi, ja siihen kuuluu valtaosa maamme pinta-alasta, vaikka kyseiset seudut sijaitsevat enimmäkseen Itä- ja Pohjois-Suomessa (Hartikainen 2017, s. 39). Tarkemmin sanoen Tilastokeskuksesta saatujen tietojen perusteella harvaan asuttuja alueita on 68 % maamme pinta-alasta, mutta väestöstä vain 4,6 % asuu kyseisillä alueilla (Eskelinen ym. 2025, s. 11).

Maaseutumainen kunta ei kuitenkaan tarkoita automaattisesti syrjäseutua. Kunnan syrjäisyys riippuu kaupungin läheisyydestä ja asutuksen tiheydestä, joka voi kuitenkin vaihdella paljon kunnan sisällä alueittain. Näin ollen väestötiheys perustuu keskiarvoon, koska se lasketaan jakamalla alueen väestömäärä sen maapinta-alalla (Sotkanet, 2025). Esimerkiksi Helsingissä vuonna 2022 asui 3073 asukasta/maa-km², kun taas sama luku pienimmissä kunnissa, kuten Utsjoella ja Enontekiössä oli 0,2 (Kuntaliitto, 2022). Väestötiheyden vaihtelu eri paikkakuntien välillä voi olla siis todella suurta.

Tutkimuksessani tarkoitan syrjäseudulla yllä kuvatun määritelmän mukaista aluetta eli harvaan asuttua maaseutua. Harvaan asuttua maaseutua kuvaa palvelujen ja työpaikkojen katoaminen, väestön vanheneminen ja heikkenevä taloudellinen kantokyky (Lavapuro ym. 2016, s. 19). Työpaikkojen katoaminen johtaa työikäisten poismuuttoon. Tämä taas rasittaa kunnan taloutta, koska työntekijöistä saa verotuloja ja samalla he luovat sekä ylläpitävät työpaikkoja. Ongelmallisena pidetään syrjäseudun huoltosuhdetta, koska väestö koostuu paljolti vanhuksista, eläkeläisistä ja työttömistä (Hartikainen 2017, s. 39), mutta lasten ja työikäisten osuus puolestaan on poikkeuksellisen matala (Eskelinen ym. 2025, s. 14). Näin ollen syrjäseutuun liitetään taloudellisia haasteita, mutta toki positiivisia puoliakin löytyy. Luonto, naapuruus, rauha sekä keskinäinen yhteistyö nähdään syrjäisen alueen vahvuuksina.

Keskeistä on, että ”kaikki tuntevat kaikki” ja toisista välitetään. (Rye 2006, s. 416.) Näyttää siltä, että erityisesti yhteisöllisyyttä arvostetaan.

Lukujen lisäksi syrjäseutu eroaa kaupungista myös mielikuvissa. Kaupunkiin liitetään usein käsitteet moderni, sivistynyt, urbaani sekä kulttuuri. Maaseutu puolestaan liitetään karuun, rustiikkiseen, konservatiiviseen sekä luontoon (Farrugia 2016, s. 841–842). Täten nuoruus liitetään kaupunkiin ja sen puuttuminen maaseutuun. Jukaraisen ja Tuhkusen (2004, s. 98–99) tutkimuksen mukaan paikat jaetaan dikotomisesti maaseutuun tai kaupunkiin imagojen ja mielikuvien perusteella. Heidän tutkimuksessaan maaseutuun liitetään esimerkiksi rauha, saasteettomuus, turvallisuus sekä luonnonläheisyys, mutta toisaalta myös sen tapahtumaköyhyys ja vaihtoehtojen rajallisuus. Kaupunki nähdään edellisten vastakohtana.

Vahva mielikuvien jakautuminen toistuu muissakin tutkimuksissa. Ryen (2006, s. 416–417) tutkimuksen perusteella syrjäseutua on kuvattu sanoilla maaseudun ”idylli” sekä maaseudun ”dull”. Dull-sanalla hän viittaa tylsyyteen, mahdollisuuksien puuttumiseen, ei-moderniin sekä juoruiluun. Idylli hänen mukaansa puolestaan viittaa jo edellä mainittuihin positiivisiin puoliin, kuten rauhaan ja tiiviiseen yhteishenkeen. Näin ollen syrjäinen seutu kuvataan vahvasti kahtiajakoisena. Positiivisena korostuneet puolet saavat kuitenkin myös negatiivisia yhteyksiä. Hyvänä puolena nähty yhteisön keskinäinen tuttuus lisää samalla negatiivisena puolena pidettyä juoruilua, koska toisten asiat ovat kaikkien tiedossa. Kauppareissulla törmää lähes väistämättä johonkin tuttavaan, jolloin yhteisön jäsenet ovat selvillä toistensa menemisistä – jopa ruokailutottumuksista.

2.2 Mahdollisuuksien marginaali

Kaupungin läheisellä maaseudulla asuu moni kaupungissa työssäkäyvä, mutta ydinmaaseutu on enemmän maa- ja metsätalousvaltaista. Harvaan asuttua maaseutua kuvaa maanviljely sekä metsä-, bio- ja kaivannaisteollisuus, jossa luonnonsuojelu- ja virkistystoiminta on myös mukana. (Hartikainen 2017, s. 39–40.) Toisin sanoen Lukkarin (2017, s. 28) mukaan maa- ja metsätalous sekä puuhun, elintarvikkeisiin ja maa-aineksiin keskittyvä teollisuus sekä jalostus ovat harvaan asutun maaseudun elinkeinotoiminnan perusta. Hän myös korostaa kansallispuistojen ja retkeilyalueiden hyödyntämistä matkailussa. Vaikka koulutustaso on noussut kaikkialla Suomessa, matalimman koulutustason kunnat keskittyvät Pohjois-Pohjanmaan, Pohjois-Savon sekä Pohjois-Karjalan alueille (Piela, 2022). Korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus on korkein Uudellamaalla, joka johtuu osittain korkeasti koulutettujen muuttovoitosta (Kalenius 2023, s. 243). On selvää, että Uudenmaan kattavalla

kouluverkolla on varmasti positiivinen vaikutus korkeakoulutettujen muuttovoittoon. Matalimman koulutustason kunnat puolestaan sijaitsevat alueilla, joihin myös valtaosa syrjäseudusta sijoittuu.

Maaseudun houkuttelevuus on vähentynyt jo vuosikymmeniä sitten. Mentäessä 1970-luvulle maatalouden ylituotanto sekä alhainen tulotaso eivät tehneet maaseudusta enää houkuttelevaa asuinpaikkaa (Hartikainen & Hurmalainen 2017, s. 50). Nykyään ongelmana ei ole niinkään ylituotanto, vaan yhteiskunnan kehitys. Aiemmin maatalouteen keskittyvä koulutus on saattanut olla kannattavaa työllisyyden näkökulmasta. Kuitenkin yhteiskunnan tarpeet ovat muuttuneet. Teollistumisen ja kaupungistumisen myötä siirryttiin palvelu- ja teollisuusammatteihin, jonka vuoksi maatalous menetti koulutuspoliittisen asemansa (Hartikainen & Hurmalainen 2017, s. 48). Monien maaseutualueiden talouden perusta on ollut jossain määrin teollisuusaloilla, mutta teollisen ja alkutuotannon väheneminen rajaavat maaseudun työmahdollisuuksia. Sen sijaan palvelualat keskittyvät, ja vetäytyvät, maaseudulta kaupunkikeskuksiin. (Farrugia 2016, s. 838–839.)

Varsinkin harvaan asutun maaseudun, eli syrjäseudun, elinkeino koostuu maanviljelystä sekä metsä- ja kaivannaisteollisuudesta, jonka kannattavuus nähdään melko heikkona. Luonnonvarakeskuksen ennusteesta käy ilmi, että vuonna 2024 maatalousyrittäjän tuntipalkan ennuste on hieman alle 8 euroa, ja kokonaisuudessaan tämä jäisi tappiolle kustannusten jälkeen. Toteutuneena tulos mukailisi sitä edellisen vuoden lukemia. (Tauriainen, 2024.) Toki tapauskohtaisia eroja ilmenee, mutta keskimääräiset tilastot eivät anna positiivista kuvaa maatalousyrittäjän menestyksestä. Todellisuus kuitenkin on, että syrjäseudulla on työpaikkoja vain rajallinen määrä palveluiden puutteen vuoksi. Tilanne synkkenee entisestään, kun esimerkiksi kyläkoulun lakkauttaminen vie myös sen tarjoamat työpaikat.

3 Koulutuksen alueellinen saavutettavuus

3.1 Perusaste

Syrjäseudulla lähin perusopetus tapahtuu yleensä kyläkoulussa, jos sellainen edelleen on olemassa. Pieni kyläkoulu on määritelty maaseudulla sijaitsevaksi kouluksi, jossa on 1–3 päätoimista opettajaa tai opetettavaa ryhmää. Oppilasmäärä vaihtelee määrittelyssä, mutta usein puhutaan alle 50 oppilaan koulusta. (Autti & Hyry-Beihammer 2009, s. 55.)

Perusopetusta antavat koulut vähenivät vuosina 2008–2010 yhteensä 345 koululla, erityisesti alle 50 oppilaan alakoulut (Lavapuro ym. 2016, s. 62). Toisin sanoen peruskoulujen määrä on vähentynyt 20 vuodessa yli kolmanneksella ja alakoulut puolittuneet, joista suurin osa on alle 50 oppilaan kouluja (Ukkola & Väättäinen 2021, s. 22–23). Koulujen lakkauttaminen on kohdentunut varsinkin pieniin kouluihin, eli kyläkouluihin. Lakkauttaminen on aiheena kuitenkin edelleen ajankohtainen. Savitaipaleen kunnassa sijaitsevaan kyläkouluun on ilmoittautunut ensi lukuvuodeksi seitsemän oppilasta, joten koulun lakkauttaminen on todennäköisesti edessä (Pesu, 2025). Kokonaisuudessaan vuoden 2024 sivistyskatsauksen mukaan peruskoulujen määrä on laskenut 1990-luvun alusta lähes 60 prosentilla (Bernelius, Hyvönen & Kalenius 2024, s. 13), vaikka kyläkouluja onkin suljettu jo 1960-luvun lopulta saakka (Hartikainen 2017, s. 29). Tämän kerrotaan johtuneen vähenevästä oppilasmäärästä, heikosta taloudesta sekä liikenneyhteyksien paranemisesta maaseudulla.

Kyläkoulujen sulkeminen alkoi siis 1970-luvulta, joka johtuu osin vähenevästä oppilasmäärästä alhaisen syntyvyyden vuoksi. Sitä ennen Autin ja Hyry-Beihammerin (2009, s. 55) mukaan koulujen lukumäärä lisääntyi 1950-luvun puoliväliin saakka. Sodan jälkeen syntyneet suuret ikäluokat tulivat opiskeluikään, jolloin opiskelijamäärät kasvoivat nopeasti 1950-luvulta 1970-luvulle (Nori 2011, s. 20). Nykyinen oppilasmäärän vähentyminen on kuitenkin aluesidonnaista. Kyläkoulujen runsaan sulkemisen vuosina 2008–2010 peruskoulun oppilasmäärä väheni 21 516 oppilaalla, mutta kasvukeskuksissa peruskouluikäisten määrä on jopa kasvanut vuosien aikana (Lavapuro ym. 2016, s. 61–62). Näin ollen kovimmin oppilasmäärän lasku koskee siis kasvukeskusten ulkopuolisia alueita, mikä näkyy kyläkoulujen merkittävänä vähenemisenä. Tällä on seurauksia koko paikkakunnan elinvoimaan. Kyläkoulun sulkeminen ei merkitse vain oppilaiden pidentyviä koulumatkoja, vaan koko kylän yhteistoiminta lakkaa. Usein koulu toimii kylän kokoontumispaikkana sekä tilana harrastuksille ja juhlille (Autti & Hyry-Beihammer 2009, s. 58). Koulun järjestämät juhlat ovatkin tärkeitä yhteisöllisyyden ylläpitämisessä ja vahvistamisessa.

Vähenevän oppilasmäärän lisäksi pienten koulujen lakkauttamista on lähestytty myös pedagogisesta näkökulmasta. Yhdysluokkaopetus ei ole juuri mukana nykyisessä opettajankoulutuksessa, eikä sitä nähdä pedagogisesti tarkoituksenmukaiseksi opetusmuodoksi. Pienten kyläkoulujen yhdysluokat ovat saattaneet pitää sisällään jopa neljän eri ikäluokan oppilaita. (Lavapuro ym. 2016, s. 62.) On haasteellista sovittaa opetus jokaiselle ikäluokalle sopivaksi, kun samassa luokassa opiskelee useita eri ikäryhmiä samanaikaisesti. Tämä on erityisen haastavaa varsinkin, mikäli luokassa on lisäksi erityisopetusta tarvitsevia oppilaita. Näin ollen pienten kyläkoulujen lakkauttaminen on nähty opetuksen laadun varmistamisen kannalta perusteltuna ratkaisuna. Samalla kuitenkin menetetään yhdysluokkien tarjoamat hyödyt, kuten vanhempien oppilaiden tarjoama tuki nuoremmille oppilaille.

Varsinaisten lakkautusten lisäksi koulujen yhdistyminen on pienten koulujen vähenemisten taustalla. Erilliset ala- ja yläkoulut ovat korvautuneet merkittävästi yhtenäiskouluilla, mikä on suuressa osassa kuntia kasvattanut keskimääräisiä etäisyyksiä lähimpään alakouluun. Yhdistymisten aiheuttama etäisyyden kasvu on nähtävissä myös lukioiden osalta harvaan asutuilla alueilla. (Bernelius ym. 2024, s. 80.) Kyläkoulujen lisäksi myös kaupunkien pienet koulut ovat olleet lakkautusten kohteena (Autti & Hyry-Beihammer, 2009, s. 54), mutta tässäkin syynä on saattanut olla koulujen yhdistyminen. Pienten koulujen vähentyessä isojen koulujen määrä vaihtoehtoisesti lisääntyy, ja varsinkin suurissa kaupungeissa koulun oppilasmäärät saattavat ylittää tuhannen oppilaan rajapyykin. Isot koulut aiheuttavatkin omat haasteensa, kuten suuret luokkakoot, jonka vuoksi opettajien voi olla haasteellisempaa tarjota yksilöllistä tukea. Samalla ne kuitenkin tarjoavat enemmän mahdollisuuksia ainevalintoihin ja erikoistuneempia opettajia sekä oppilashuollon. Isot koulut usein mahdollistavat myös paremmat aineelliset resurssit, kuten esimerkiksi kirjallisuuden parempi saatavuus. Näin ollen isojen koulujen muodostuminen voidaan nähdä perusteltuna, vaikka samaan aikaan kyläkoulujen näkökulmasta sillä on yhteisöllisyyttä heikentäviä vaikutuksia.

3.2 Toinen aste

Kyläkoulujen lakkauttamisten lisäksi myös peruskoulun jälkeiseen koulutukseen hakeutuminen merkitsee syrjäseudulla usein välimatkojen pidentymistä. Jo peruskouluun saattaa olla matkaa kymmeniä kilometrejä, mutta saavutettavuus heikkenee edelleen toiselle asteelle mentäessä. Tuuva-Hongiston, Pöysän ja Armilan (2016, s. 17) mukaan ammatilliset oppilaitokset ovat vähentyneet enemmän kuin lukiot, joten lukiokoulutus saattaa olla syrjäseudulla lähempänä sijaitseva vaihtoehto. Erityisesti 1990-luvun lama pienensi

ammattillisten oppilaitosten määrän lähes puoleen vain yhdessä vuosikymmenessä (Hartikainen & Hurmalainen 2017, s. 51). Toisin sanoen lukiota pidetään edelleen kunnallisena palveluna, mutta ammatillinen koulutus on muotoutunut seutukunnalliseksi palveluksi syrjäseudulla (Lavapuro ym. 2016, s.76). Varsinkin Itä-Suomessa ja Lapissa lukion saavutettavuus on heikointa lukioverkon harvenemisen vuoksi, vaikka saavutettavuus onkin keskimäärin hyvä koko maan tasolla tarkasteltuna. Näin ollen ylioppilaaksi opiskelu omassa kotikunnassa on yhä harvemmalle mahdollista. (Lukkari 2017, s. 20.) Hartikaisen ja Hurmalaisen (2017, s. 57) mukaan ”keskittämisen ja suurten lukujen politiikka” on johtanut siihen, ettei pienimuotoiseen toimintaan ole enää varaa. Toisen asteen oppilaitosten lakkauttamisia ja yhdistämisiiä on perusteltu kuntatalouden ahdingolla sekä pienenevillä nuorten ikäluokilla (Käyhkö 2017, s. 76).

Ammatillinen koulutus on kasautunut useimmiten aluekeskuksiin, joiden ulkopuolella sijaitsee vain yksittäisiä ammattioppilaitosten toimipisteitä (Lavapuro ym. 2016, s. 83). Nämä tarjoavat rajalliset mahdollisuudet eri koulutusalojen opiskeluun. Toisen asteen kouluverkon harveneminen vaikuttaa erityisesti maaseudun sekä harvan asutuksen nuoriin (Vehkalahti & Armila 2021, s. 151). Tuuva-Hongiston ym. (2016, s. 47) tutkimuksessa lukioon hakemista on usein perusteltu sen saavutettavuudella, joka merkitsee, ettei ole pakko muuttaa toiselle paikkakunnalle. Oman paikkakunnan lukio nähdään usein tuttuna ja turvallisen vaihtoehtona (Vehkalahti & Armila 2021, s. 154; Tuuva-Hongisto ym. 2016). Käyhkön (2017, s. 79–80) tutkimuksessa nuoret lähes poikkeuksetta valitsevat toisen asteen koulutuksen lähimmästä kaupunkikeskuksesta, mutta ovat avoimia lähtemään kauemmas toisen asteen jälkeen. Näin ollen asuinpaikka rajoittaa mahdollisuuksia, vaikka näennäisesti mahdollisuudet ovat kaikille samat asuinpaikasta riippumatta. Esimerkiksi Helsingissä vuonna 2024 toimi 38 lukiota, kun mukaan on laskettu myös yksityiset lukiot (Bernelius ym. 2024, s. 71). Vaihtoehtoisesti Vehkalahden ja Armilan (2021) tutkimuksessa on mukana paikkakunta, jossa ei ole ollenkaan toisen asteen koulutusmahdollisuutta ja lähes kaikki kyseisen paikkakunnan nuoret hakivat opiskelemaan lähimpään kaupunkiin. Kuvatun kaltaisia paikkakuntia on kuitenkin enemmänkin, erityisesti syrjäseudulla.

Välimatkan lisäksi kyse on myös suppeammista koulutusvaihtoehtoista (Käyhkö 2017, s. 76). Hyvä saavutettavuus edellyttää sijainnin lisäksi myös koulutusvaihtoehtojen monipuolisuutta (Armila, Halonen, Lampela & Moilanen 2017, s. 100). Lähialueen ammatillinen koulutustarjonta saattaa rajoittua vain pariin eri vaihtoehtoon ja erityisen painotuksen lukiot sijaitsevat harvassa. Nuorille syrjäisen paikkakunnan niukka

koulutustarjontaa sekä oman lukion keskiarvorajojen poistaminen vahvistaa negatiivista kuvaa ”sekundakoulutusmarkkinoista” (Armila ym. 2017, s. 107). Toisin sanoen lähialueen koulut nähdään vähempiarvoisina vaihtoehtoina, minne pääsevät lähes kaikki halukkaat. Tätä ajatusta mukailleen Käyhkön (2017, s. 84) tutkimuksessa nuoret eivät hakeneet opiskelemaan pieneen ”maaseutulukioon” sen pienuuden sekä lakkautusuhan vuoksi, vaan hakivat syrjäseudun läheisen kaupunkikeskuksen lukioon. Toisaalta taas Armilan ym. (2017, s. 107) tutkimuksesta käy ilmi, että nuoret valitsevat mieluiten oman kunnan lukion, jos se vain on mahdollista. Heidän mukaansa lukioiden lakkauttaminen merkitsee yhä useamman nuoren jäämistä peruskoulun varaan syrjäkylissä. Toki oman kunnan lukio ei tässä tapauksessa todennäköisesti ole lakkautusuhan alla. Lisäksi tulee huomioida, ettei oppivelvollisuuden pidentäminen mahdollista enää peruskoulun varaan jäämistä. Joka tapauksessa, oman kunnan lukion puuttuminen voidaan nähdä aukkona saavutettavuudessa.

3.3 Korkea-aste

Koulutusvalintojen todellisuudet muotoutuvat eri asuinpaikkojen konteksteissa. Eteläisen Suomen korkeakoulujen saavutettavuusongelmassa on kyse siitä, että osa jää ilman haluamaansa koulutuspaikkaa suuren hakijamäärän vuoksi (Armila ym. 2017, s. 100). Suomen eteläosiin painottuvien suurten kaupunkien ulkopuolella koulutuksen saavutettavuus kohtaa kuitenkin opiskelupaikoista käytävän kilpailun lisäksi muitakin haasteita. Harvaan asutulla paikkakunnalla saavutettavuuteen vaikuttaa erityisesti korkeakoulujen sijainti. Suomessa toimii 24 ammattikorkeakoulua, kun mukaan lasketaan myös Ahvenanmaan ammattikorkeakoulu sekä Poliisiammattikorkeakoulu. Yliopistoja puolestaan on 13, joiden lisäksi Maanpuolustuskorkeakoulu. (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2025.) Suomen korkeakoulutarjonta on siis määrällisesti todella kattava. Kuitenkin maantieteellisesti varsinkin yliopistot ovat painottuneet eteläiseen Suomeen ja sijaitsevat lähinnä suurissa kaupunkikeskuksissa. Norin ym. (2021, s. 42) saamien tulosten mukaan ammattikorkeakoulutuksen alueellinen saatavuus on yliopistokoulutukseen verrattuna huomattavasti parempaa. Heidän tutkimustuloksensa myös osoittavat, että pienempiin maakuntayliopistoihin on helpompi päästä kuin pääkaupunkiseudulla sijaitseviin yliopistoihin. Ammattikorkeakoulujen parempi saatavuus selittyy oletettavasti niiden huomattavasti suuremmalla määrällä, mutta myös kattavammalla verkostolla.

Asuinpaikan on todettu olevan myös suoraan yhteydessä korkeakouluhakuun. Kaupungissa asuvat hakevat merkittävästi enemmän yliopistoon kuin maaseudulla asuvat, mutta tämä ero

on vielä suurempi opiskelemaan hyväksytyjen osalta. Vuonna 2014 kaupunkilaisten osuus hakijoista oli lähes 86 %, mutta maaseudulla osuus oli vain liki 6 %. Opiskelemaan hyväksytyistä kaupunkilaisia oli 88 %, kun maaseudulla kyseinen osuus oli vain reilu 5 %. (Nori ym. 2021, s. 43.) Näin ollen asuinpaikan merkitystä koulutusvalintaan ei voida sivuuttaa. Tulee kuitenkin huomioida, että prosentiosuudet hakeneiden ja päässeiden osalta molemmissa ryhmissä pysyivät melko samana, joten asuinpaikalla on merkitystä lähinnä koulutukseen hakeutumisen suhteen. Toki kaupunkilaisilla on etu sisäänpääsynkin osalta, mutta maaseudulla yliopistokoulutuksen esteenä on ennemminkin alhainen hakijamäärä. Yliopistoon ei jostain syystä haeta, vaikka sisäänpääsyn mahdollisuudet eivät eroa merkittävästi kaupungissa ja maaseudulla.

4 Saavutettavuus kilometreinä

Pitkät välimatkat merkitsevät myös kotona vietetyn ajan vähenemistä. Tutkimuksen nuorten koulumatkaan kuluu keskimäärin tunti yhteen suuntaan, mutta osalla kauemminkin (Tuuva-Hongisto ym. 2016, s. 39–40). Myös Harisen (2015) tutkimuksessa nuorten päivittäinen koulumatka merkitsi jopa yli sadan kilometrin matkaa yhteen suuntaan. Tähän yhdistettynä vielä odotusajat, saattaa matka venyä usean tunnin mittaiseksi. Perusopetuslain 32 §:n mukaan päivittäinen koulumatka odotuksineen saa kestää kuitenkin enintään kaksi ja puoli tuntia, sekä lukuvuoden alkaessa 13 vuotta täyttäneillä enintään kolme tuntia (Eduskunta, 2010). Vastaavasti 33 §:ssä tarkennetaan, että mikäli aikarajoitusten mukainen kyyditys ei onnistu, on oppilaalla oikeus maksuttomaan majoitukseen ja täysihoitoon (Eduskunta, 2020b). Lisäksi syrjäisellä asuinpaikalla lähin bussipysäkki saattaa olla pitkän kävelymatkan päässä, mikä pitkittää koulumatkaa entisestään. Osa nuorista kulkee taksilla kotipihaan tien varteen, josta nousee bussin kyytiin loppumatkaksi (Tuuva-Hongisto ym. 2016, s. 42). Liikenneyhteyksien puutteellisuus vaikuttaa siis nuoren arkeen ajallisesti merkittävästi. Samalla kuitenkin koulumatkoilla on tärkeä sosiaalinen funktio, joka voi monille olla arjessa ainoa vapaa-ajan hetki yhdessä kavereiden kanssa (Harinen 2012, s. 176–177). Tilanne vaikeutuu entisestään, kun nuori siirtyy toiselle asteelle.

Koulukyydityksen toteutuminen riippuu matkan pituudesta sekä kouluasteesta.

Perusopetuslain 32 §:n (Eduskunta, 2020a) mukaan perusopetuksen oppilaalla on oikeus maksuttomaan kuljetukseen, mikäli oppilaan koulumatka on pidempi kuin viisi kilometriä tai vaihtoehtoisesti riittävä avustus kuljettamista varten. Toisella asteella puolestaan kunta tai koulutuksen järjestäjä ei ole velvollinen järjestämään koulukuljetusta oppivelvollisille, vaan se on vapaaehtoista. Toisen asteen oppilaan maksuton koulumatka korvataan koulumatkatuen kautta, kun koulumatka on vähintään seitsemän kilometriä. (Opetus- ja kulttuuriministeriö.) Näin ollen toisella asteella oleva nuori ei välttämättä saa kunnan järjestämää kyyditystä, eikä kaikilla ole varaa esimerkiksi mopoautoon. Koulumatkatuki auttaa taloudellisesti, mutta se ei poista kulkemiseen liittyviä haasteita. Tuuva-Hongiston ym. (2016, s. 44) mukaan välivaihe ilman koulukyydityksiä ja omaa ajokorttia onkin nuorille hankala. Lisäksi Harisen (2015, s. 164) tutkimuksessa ilmeni, että haasteita aiheuttaa myös tutkintoon kuuluva työssäoppi tai harjoittelu. Tällöin mahdollisten koulukyyditysten aikataulut eivät välttämättä enää soviikaan työpaikan aikatauluihin.

On selvää, että lähiverkoston rooli koulukyyditsemisessä toisella asteella on ilmeinen ja siihen osallistuvatkin vanhemmat, sukulaiset, ystävät sekä naapurit (Tuuva-Hongisto ym. 2016, s. 45). Tämä korostuu varsinkin silloin, jos toisella asteella oleva nuori ei saa kunnan järjestämää kyyditystä, hänellä ei ole omaa kulkuneuvoa ja julkinen liikenne puuttuu. Kunnan tarjoama koulukyyti ei ole kuitenkaan merkittävä ainoastaan oppilaiden näkökulmasta. Koululaisten lisäksi bussit kyyditsevät myös muita kyläläisiä, mutta koulujen loma-aikoina julkinen liikenne lähes lakkaa (Harinen 2012, s. 173). Julkisen liikenteen väheneminen syrjäseuduilla on alkanut jo 1990-luvulta (Hartikainen 2017, s. 36), mutta tilanne ei sen jälkeen näytä parantuneen. Lukkarin (2017, s. 31) mukaan syrjäseudulla julkisen liikenteen vuorot ovat vähentyneet ja paikoin jopa lakanneet kokonaan, mikä puolestaan on korostanut taksien välttämättömyyttä. Julkinen liikenne olisi usein kuitenkin huomattavasti halvempi vaihtoehto. Kyläkoululla on näin ollen tärkeä tehtävä kaikkien kyläläisten kyyditysten mahdollistajana, koska koulukyydin ulkopuolista julkista liikennettä ei välttämättä ole saatavilla lainkaan.

Yksi vaihtoehto pitkien välimatkojen poistamiseksi on asuntola. Niiden maine on kuitenkin usein huono ja monet näkevät niissä liikaa haittapuolia, kuten yksityisyyden puute tai päihteet (Armila & Käyhkö 2018, s. 148; Vehkalahti & Armila 2021, s. 160–161). Osalle asuntolat näyttävät negatiivisena vaihtoehtona, joka tekee kouluun hakemisesta yhä epämieluisampaa. Asuntoloissa on kuitenkin eroja oppilaitosten välillä, ja osa kertoi myös positiivisista kokemuksista asuntolassa, kuten uusista ystävistä ja hyvästä yhteishengestä (Vehkalahti & Armila 2021, s. 162). Asuntola saattaa olla ainoa vaihtoehto, jos omaan asuntoon ei ole varaa. Osalle koulun yhteydessä sijaitseva asuntola toimii perusteluna kouluun hakeutumiseen (Armila & Käyhkö 2018, s. 149) ja oppilaitos saattaa houkuttaa oppilaita ilmaisella asuntolalla sekä kuljetuksella (Käyhkö 2017, s. 90). Asuntolan voi nähdä siis sekä rajoittavan että mahdollistavan syrjäseutujen nuorten koulutukseen hakeutumista.

Välimatkan aiheuttamat haasteet ovat osaltaan heikenneet opiskelun ollessa nykyään joustavampaa kuin ikinä ennen. Etäopetus mahdollistaa kouluttautumisen uudella tavalla harvaan asutulla maaseudulla (Lukkari 2017, s. 20). Tietyt tutkinnot, lähinnä korkea-asteella, on mahdollista suorittaa lähes kokonaan etänä tarjoten mahdollisuuden kouluttautua asuinpaikasta riippumatta. Tämä teknologian tarjoama uudistus saattaa syrjäseudulla jopa edesauttaa korkeakouluun hakeutumista. Toisaalta taas koulutuksen kokemat muutokset ovat hankaloittaneet pienten kuntien asemaa. Oppivelvollisuuden laajentuminen toiselle asteelle merkitsee myös sen maksuttomuuden ulottuvan toiselle asteelle. Kaikille ilmainen toinen aste

on merkinnyt pienten kuntien kilpailuedun menettämistä, koska aiemmin niiden toisen asteen oppilaitokset pystyivät tarjoamaan esimerkiksi maksuttoman tietokoneen tai ajokoulun oppilailleen, mikä toimi vetonaulana hakijoille (Ukkola & Väätäinen 2021, s. 27). Joka tapauksessa koulutuksen alueellinen saavutettavuus saattaa parantua etäopiskelun myötä, sillä se vähentää asuinpaikan merkitystä opiskelussa ja siten koulutusvalinnassa.

5 Syrjäseutu mahdollisuuksien määrittäjänä

5.1 Sosioekonominen asema ja kulttuurinen pääoma

Sosioekonominen asema koostuu tuloista, omaisuudesta ja asumistasosta, joidenka saaminen puolestaan edellyttää koulutusta, ammattia ja asemaa työelämässä (THL, 2024).

Sosioekonominen asema voidaan nähdä sijoittumisena yhteiskuntaan, missä varallisuus, ammatti ja koulutustaso määrittävät tätä asemaa. Nämä ovat yhteydessä toisiinsa ja ihmisiä voidaan vertailla keskenään tämän sijoittumisen perusteella. Korkea koulutustausta tarkoittaa usein myös korkeampaa sosioekonomista asemaa (Nori 2011, s. 114). Alhaisen sosioekonomisen aseman perheen lapset eivät pyri korkeakouluun hyvästä lukutaidosta riippumatta, koska eivät usko sen olevan mahdollista tai tavoiteltavaa ja ”vapaaehtoisesti” luopuvat korkeakoulutuksesta (Järvinen, Tikkanen & af Ursin 2023, s. 251). Tutkimuksessani sosioekonominen asema on tärkeä tekijä, sillä syrjäseudulla koulutustaso on matalampi kuin kaupungeissa, mikä merkitsee usein myös alhaisempaa sosioekonomista asemaa. Näin syrjäinen asuinalue asettaa siellä asuvat nuoret jo lähtökohtaisesti heikompaan asemaan korkeakoulutuksen suhteen. Asuinalue ei altista akateemisudelle, jonka vuoksi moni ei tavoittele korkeakoulutusta, vaikka heillä olisi lähes yhtä hyvät mahdollisuudet päästä yliopistoon – jos vain hakisivat.

Kulttuurinen pääoma viittaa perheen resursseihin, joka ilmenee koulutuspaikkavalmiutena, kilpailumenestyksenä sekä koulutusmyönteisyytenä (Harinen 2015, s. 166). Luonnollisesti kulttuurinen pääoma on vahvinta akateemisissa perheissä, eli se lisääntyy vanhempien koulutustason mukaan. Tämä näkyy positiivisina asenteina kouluttautumista kohtaan ja perheeltä saatua tietoa sekä tukea. Nykyään tämä korostuu erityisesti vanhempien kouluvalinnan suhteen. Kulttuurinen pääoma perustuu taipumuksiin, jotka on opittu perhetaustan kautta jo perusopetuksessa. Näin ollen tietyt valinnat ovat luonnollisia ja ”oikeita” toisille, kun taas toisille ne ovat epämiellyttäviä. (Berisha ym. 2017, s. 21–22.) Akateemisuuteen voi altistaa jo varhain esimerkiksi lukemalla lapselle tai tarjoamalla pääsyn kirjallisuuteen. Akateemisilla vanhemmilla näitä mahdollisuuksia voi olla enemmän tarjolla kotona. Mitä kauempana kodin kulttuuri on koulun akateemisesta kulttuurista, sitä vaikeampi oppilaan on sopeutua koulun vaatimukseen (Järvinen ym. 2023, s. 249). Paremmiin sopeutuvat oppilaat todennäköisesti myös pärjäävät paremmin koulussa.

5.2 Asuinpaikan ja koulutustason vuorovaikutus

Nuoret, joiden vanhemmilla on ammatillinen koulutus tai arvostus käytännöllisiä taitoja kohtaan, valitsevat todennäköisemmin ammatillisen koulutuksen (Käyhkö 2017, s.77). Lempisen ja Tikkasen (2018, s. 300) tutkimuksen mukaan korkeasti koulutetut vanhemmat toivovat lapsensa hankkivan korkean koulutuksen selvästi useammin kuin matalasta koulutetut vanhemmat. Ristikarin ym. (2018, s.110) tutkimuksessa kaupunkimaisilla alueilla nuoret hakevat huomattavasti useammin ensisijaisesti lukioon kuin ammattikouluun. Maaseutumaisilla alueilla tulokset puolestaan osoittavat päinvastoin eli siellä asuvat hakevat ensisijaisesti useammin ammattikouluun lukion sijasta. Samaisessa tutkimuksessa havaitaan, että suhteellisesti suurin osuus korkeimmin kouluttautuneista vanhemmista asuu ydinkaupungissa ja pienin osuus harvaan asutulla maaseudulla, kun taas perusasteen varassa olevien suhteellinen osuus on kaupungissa ja maaseudulla lähes yhtä suuri. Näistä tuloksista voisi päätellä, että syrjäseudulla korkeimmin koulutettujen osuus väestöstä on matala, mutta se ei tarkoita, että perusasteen varassa olevia olisi syrjäseudulla eniten. Suurin osa sijoittuu näiden ääripäiden välille. Norin (2011, s. 122) tutkimuksen mukaan yliopistoon pääsy on positiivisessa yhteydessä isän koulutustasoon, mutta maanviljelijän jälkeläisillä todennäköisyys sisäänpääsulle on korkein. Maanviljelijäperheestä tulevalla on siis todella hyvät mahdollisuudet päästä yliopistoon. Tämä tukee oletusta siitä, ettei korkeakouluun jostain syystä haeta maaseudulta, vaikka osaaminen riittäisi.

Vanhempien koulutustason lisäksi asuinpaikka on yhteydessä lukioon hakeutumiseen. Korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus kunnan 25–64-vuotiaista ennustaa lukioon suoraan sijoittuneiden osuutta perusopetuksen jälkeen. Korkeammin koulutetun kunnan nuorista suurempi osuus jatkaa lukioon. (Bernelius ym. 2024, s.75–76.) Ristikarin ym. (2018) tutkimus tukee tätä, sillä tulosten perusteella lukioon päässeet asuvat korkeamman tulotason ja työllisyyden asuinseudulla. Asuinpaikan voi siis tätä kautta olettaa olevan yhteydessä korkeakoulutukseen, varsinkin yliopistokoulutukseen, koska ylioppilastutkinto on ensisijainen siihen valmistava koulutus. Ylioppilaat pärjäävätkin yliopiston opiskelijavalinnoissa paremmin kuin ei-ylioppilaat (Nori 2011, s. 131). Ylemmän korkeakouluasteen suorittaneiden vanhempien lapset päätyvät huomattavasti useammin lukioon kuin ammatilliseen oppilaitokseen verrattuna lapsiin, joiden vanhemmilla on korkeintaan toisen asteen koulutus. Ensimmäisessä ryhmässä lukion aloitti 79 %, mutta jälkimmäisessä vain 29 %. (Kalenius 2023, s. 203.) Näin ollen asuinpaikka on yhteydessä kouluvalintaan niin asuinpaikan koulutustason kuin vanhempienkin koulutustason perusteella. Ristikarin ym. (2018) tutkimus

vahvistaa näitä havaintoja, sillä tulosten mukaan korkeammin koulutettujen vanhempien lapset saavat parempia arvosanoja, hakeutuvat useammin lukioon ja jäävät harvemmin koulutuksen ulkopuolelle. Lisäksi Berishan ym. (2017) mukaan akateemisten perheiden lapset opiskelevat painotetun opetuksen luokalla todennäköisemmin kuin ei-akateemisten perheiden lapset. Kaikki nämä tekijät ovat tärkeitä korkeakouluttautumisen taustalla.

Lukion lisäksi koulutetummasta taustasta tulevat päätyvät selvästi useammin korkeakouluun, varsinkin yliopistoon, riippumatta peruskoulumenestyksestä. Korkeammin koulutettujen vanhempien lapset hakeutuvat merkittävästi enemmän korkeakoulutukseen kuin matalan koulutuksen perheiden lapset. Korkeintaan perusasteen koulutuksen perheiden lapsista 8 % hakeutui yliopistoon, kun taas yliopiston käyneiden vanhempien lapsien osuus haussa oli 49 %. (Erola, Heiskala, Kilpi-Jakonen, 2021.) GATE-hankkeen loppuraportin tuloksista ilmenee, että yliopistoon hakeudutaan koulutustasoltaan sekä tuloiltaan korkeammista taustoista kuin ammattikorkeakouluun. Lisäksi tutkimus osoittaa, että korkeakoulutettujen vanhempien lapset pyrkivät yliopistoon todennäköisemmin kuin ammattikorkeakouluun ylioppilaskirjoitusten arvosanasta riippumatta. (Nori ym. 2021, s. 25.) Tätä tukee myös Triventin ym. (2020) tutkimus, joka osoittaa matalasti koulutettujen vanhempien lasten hakevan epätodennäköisemmin arvostetuille aloille, vaikka heidän koulusuorituksensa olisivat yhtä hyvät kuin korkeasti koulutettujen vanhempien lapsilla.

Arvosanoja merkittävämpi tekijä yliopistoon hakeutumisessa on näin ollen vanhempien koulutustaso. Lisäksi kaupungin ja maaseudun välillä on ero korkeakoulutuksen suhteen. Kaupunkilaiset ovat yliopistoon hakeneiden sekä sinne päässeiden joukossa yliedustettuina. Tämä johtuu kaupunkilaisten keskimäärin korkeammasta koulutustasosta, pääsykoemateriaalien ja -opetuksen saavutettavuudesta sekä opiskelusta suurien kaupunkien lukioissa, jotka ovat yo-kirjoitusten perusteella parhaita. (Nori 2011, s. 131.) Toki pääsykoemateriaalit ovat saatavana nykyään usein sähköisenä, mutta kaupunkilaiset hyötyvät valmennuskurssien lähiopetuksesta silti todennäköisemmin. Hyvä lukio oletettavasti karsii parhaat opiskelijat, jolloin myös opetus ja arvosanat ovat sen mukaisia. Usein nämä lukiot sijoittuvat kuitenkin suuriin kaupunkeihin, joissa on useita lukiovaihtoehtoja ja täten varaa valikoida opiskelijoita.

Asuinympäristön korkea koulutustaso edesauttaa siis lukiokoulutukseen hakeutumista, mutta lisäksi koulutusvalinta ohjaa asuinalueiden erilaistumista koulutustason mukaan. Toki saattaa olla, että korkeasti koulutetut hakeutuvat keskenään samoille asuinalueille, jolloin vaikutus on

päällekkäinen. On myös viitteitä siitä, että vahva ammatillisen koulutuksen painottuminen toisella asteella johtaa korkeammin koulutettujen osalta muuttotappioon ja matalasti koulutettujen osalta muuttovoittoon (Kalenius 2023, s. 208). Näyttää siis siltä, että asuinpaikat erilaistuvat koulutustason mukaan, joka edesauttaa koulutuksen alueellista epätasa-arvoa koulutuksen periytyvyyden kautta. Lukion lisäksi myös korkeakoulut houkuttelevat alueelle korkeasti koulutettuja. Luonnollisesti korkeakoulussa opiskelevat muuttavat kyseiselle opiskelupaikkakunnalle, jolloin korkea koulutustaso saattaa keskittyä näille paikkakunnille tai niiden läheisyyteen. Vastakohtana taas korkeakoulujen puuttuminen maakunnasta johtaa alentuneeseen henkiseen pääomaan sekä nuorten poismuuton kiihtymiseen (Lukkari 2017, s. 20). Lisäksi tämä tukee käsitystä siitä, että asuinpaikka on yhteydessä toisen asteen koulutusvalintaan, mutta myös koulutusvalinta on yhteydessä asuinpaikan koulutustasoon. Kuntien välillä nämä erot eivät välttämättä tule tilastollisesti merkittäviksi, koska yhden kunnan keskimääräinen koulutustaso saattaa näyttäytyä tavanomaiselta siitä huolimatta, että kunnan sisällä eri asuinalueiden koulutustasossa saattaa olla huomattavaakin vaihtelua.

5.3 Saatavilla olevat taloudelliset resurssit

Varallisuus vaikuttaa syrjäseutujen nuorten koulutusvalintoihin tavalla, joka kaupunkilaisnuorille ei ole tuttua. Nuorten kouluaikainen asuminen kaupungeissa sekä kulkeminen maksaa, joka sitoo taloudellisia resursseja (Armila & Käyhkö 2018, s. 147). Poismuuton lisäksi myös jääminen vaatii ponnisteluja, sillä kotona asuvan koulumatkat saattavat olla pitkiä, mikä näkyy matkakuluissa. Tämä rajoittaa valinnan mahdollisuuksia osalla nuorista, ja ohjaa kouluvalintaa entistä enemmän lähimpään mahdolliseen vaihtoehtoon. Erityisesti perusasteen, mutta myös toisen asteen opiskelija, on vielä suurelta osin riippuvainen vanhempiensa resursseista. Tutkimustulokset osoittavat, että perheiden varallisuus poismuuttoa mahdollistava ja ennen kaikkea rajaavana tekijänä on todellinen. Kaikilla ei ole resursseja maksaa nuoren vuokraa kaupunkikeskuksessa lähellä oppilaitosta (Käyhkö 2017; Vehkalahti & Armila 2021). Tukijärjestelmä asettaa omat haasteensa, sillä opintotukea ei saa ennen 17 ikävuotta ja vanhempien tulot vaikuttavat alaikäisen lapsen saamaan opintotuen määrään (Käyhkö 2017, s. 89).

Vanhempien korkean koulutuksen lisäksi yliopistoon hakevat ja pääsevät useammin korkean sosioekonomisen taustan sekä hyvätuloisten perheiden jälkeläiset. Tulojen merkitys vaikuttaa kuitenkin lähinnä vain nuoren koulutusvalinnan vaiheessa. (Nevala & Nori 2017, s.341–344.) Tulot siis vaikuttavat siinä vaiheessa, kun tehdään valinta, minne hakee opiskelemaan.

Suomessa kuitenkin opintojen alettua tulojen vaikutus on minimoitu maksuttomalla koulutuksella. Vuonna 2021 korkeintaan toisen asteen tutkinnon suorittaneiden bruttoansio kuukaudessa oli reilu 1800 euroa vähemmän kuin ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneilla keskimäärin (Kalenius 2023, s. 263). Korkeasti koulutetuilla on enemmän taloudellisia resursseja tulotasolla tarkasteltuna. Hakuvaiheessa tämä antaa taloudellisen tuen muuttaa opintojen aikana omilleen tai mahdollistaa kulkuneuvon hankkimisen. Lisäksi maksulliset valmennuskurssit ja niihin osallistuminen vaativat taloudellisia resursseja. Sosioekonominen asema puolestaan vaikuttaa siihen, mitä alaa päätyy opiskelemaan. Kuten jo edellä on todettu, korkeakoulutettujen vanhempien lapset päätyvät todennäköisemmin lukioon ja korkeakouluun. Erityisesti sosioekonomisen aseman merkitys on kuitenkin siirtynyt koulutukseen osallistumisesta koulutusalojen sisälle (Nevala & Nori 2017, s. 356). Erityisen periytyviä aloja ovat esimerkiksi lääketiede, oikeustiede, luonnontieteet ja taiteet (Keski-Petäjä & Witting, 2016). Toisen tutkimuksen mukaan oikeustiede, lääketiede, tekniikka sekä kauppatiede ovat aloja, joihin päätyvät varakkaiden ja akateemisten perheiden lapset (Nori ym. 2021, s. 39). Voidaan siis sanoa, että erityisesti yliopistokentällä koulutuslavalinnat ovat perhetaustan mukaan eriytyneitä. Syrjäseudulla usein matalampi koulutustaso, sekä siten myös tulotaso, on merkittävä tekijä korkeakouluun hakeutumisen alueellista tasa-arvoa pohdittaessa.

5.4 Jäämisen ja lähtemisen ristiriita

Varallisuus ei ole ainoa kouluttautumiseen vaikuttava tekijä, jossa vanhemmat ovat osallisena. Tutkimuksissa nousi esille vanhempien jopa kieltävä asenne kaukana sijaitseviin kouluihin hakemisen suhteen (Armila & Käyhkö 2018, s. 146; Käyhkö 2017, s. 80–90). Pitkät välimatkat siis ongelmallistavat kouluttautumista, jos valinta tulee tehdä kodin ja perheen kustannuksella. Lisäksi vanhemmilla voi olla eroja siinä, nähdäänkö koulutus tavoiteltavana ja hyvänä investointina vai riskinä. Tämä puolestaan vaikuttaa perheen antamaan emotionaaliseen ja taloudelliseen tukeen. (Käyhkö 2017, s. 91.) Tuuva-Hongiston ym. (2016, s. 19) sekä Armilan ja Käyhkön (2018, s. 136–137) tutkimukset osoittavat, että osallistuneiden maaseutunuorten vanhempien ammatit ovat pääosin ruumiillista työtä vaativia ja matalan koulutustason ammatteja. Matala koulutustaso puolestaan merkitsee alhaista sosioekonomista asemaa. Varsinkin työläisvanhemmille lapsen pitkä koulutus saattaa näyttäytyä uhkana, lapsen menettämisenä sekä loukkauksena perhettä kohtaan (Käyhkö 2017, s. 92). Taustalla voi olla kyse akateemisesta tietämättömyydestä tai korkeakoulutettuihin liitetystä mielikuvista. Kiinnostus ammatillinen koulutukseen tulee usein oman kokemuksen

tai kuulopuheiden perusteella, mikä tekee siitä tuttua ja turvallista. Tämä korostuu varsinkin niillä, jotka haluavat jäädä kotipaikkakunnalleen tulevaisuudessa. (Armila, Käyhkö & Pöysä 2018, s. 13.) Vanhempien ammatillinen tausta saattaa

Syrjäseudulle jääminen nähdään negatiivisessa valossa, joka heijastuu myös muuttoaikeisiin. Jääminen on samaistettu epävarmuuden ja sosiaalisen syrjäytymisen käsitteisiin (Farrugia 2016, s. 839) ja muuttamattomuus nähdään epäonnistumisena, koska menestyminen painottaa liikkuvuuden tärkeyttä (Farrugia 2014, s. 299). Syrjäseutujen muuttotappio ja väestökato ilmentävät tämän mielikuvan paikkansapitävyyttä. Eskelisen ym. (2025, s. 15) mukaan erityisen suuri osuus harvaan asutun maaseudun muuttotappiosta on seurausta nuorten sisäisestä muuttoliikkeestä. Näin ollen varsinkin nuoret siirtyvät syrjäalueilta kohti kunnan kaupunkimaisia alueita, mutta tämä muuttoliike usein jatkuu kuntarajojen yli suurempiin kaupunkeihin. Poismuutto on syrjäseutujen nuorille jopa itsestään selvänä pidetty normi (Armila ym. 2017, s. 103). Monet näkevät poismuuton välttämättömänä, jotta saa hyvän työn ja tulevaisuuden. Työ- ja opiskelumahdollisuudet sijaitsevat enimmäkseen kaupungeissa, joten se on merkittävä syrjäseudulta pois ajava tekijä.

Osa nuorista haluaa jäädä kotiseudulleen asumaan. Käyhkön (2017, s. 92) mukaan nuoret saattoivat luopua toisen asteen koulutuksesta, jollei se ollut mahdollista kotoa käsin. Oppivelvollisuuden laajentamisen jälkeen tämä ilmenee todennäköisesti lähimmän toisen asteen oppilaitoksen valitsemisena tai takaisinmuuttona oppivelvollisuuden suoritettua. Muuttohaluttomuus on osin sukupuolijakautunutta. Nuoria miehiä on merkittävästi enemmän syrjäseudulla kuin nuoria naisia (Eskelinen ym. 2025, s. 14). Tätä tukee myös Käyhkön (2017, s. 92–93) tutkimus, jonka mukaan useimmat muuttohaluttomat ovat poikia. Muuttohaluttomuus voi olla koulutusvalintaa vahvasti määrittävä tekijä, mikä syrjäseudulla voi tarkoittaa valintojen rajautumista. Omasta mielenkiinnon kohteesta joustetaan, koska se ei ole lähimmän oppilaitoksen tarjonnassa tai koulutusvalinta tehdään mahdollisimman suurten etäopiskelumahdollisuuksien perusteella. On myös viitteitä siitä, että korkeasti koulutettujen vanhempien lapset olisivat muita halukkaampia muuttamaan opintojen perässä jopa pitkienkin matkojen päähän (Nori ym. 2021, s. 46). Syrjäisellä asuinpaikkakunnalla yleisesti matalampi koulutustaso huomioiden on mahdollista, että muuttohaluttomuus on verrattain yleistä ja koskee erityisesti miessukupuolta.

Sekä Tuuva-Hongiston ym. (2016) sekä Vehkalahden ja Armilan (2021) tutkimuksissa monet maaseudun nuoret suunnittelevat palaavansa takaisin kotipaikkakunnalleen tai sen

läheisyyteen opintojen jälkeen. Muutto uuteen paikkaan voi aiheuttaa ristiriitoja, sillä ero vanhaan voi olla merkittävä. Poismuutto saattaa aiheuttaa kuulumattomuuden tunnetta, jolloin nuori tuntee kaipuuta kotiin, mutta kotona ollessaan taas kaipuuta opiskelupaikkakunnalle (Vehkalahti & Armila 2021, s. 171). Vastaavasti kaupungista syrjäkylään paluu voi myös aiheuttaa ulkopuolisuuden tunteen (Farrugia 2016, s. 844). Kiinnostuksen kohteet ja puheenaiheet eivät enää välttämättä kohtaa kotipaikkakunnan kanssa, jolloin sinne paluu ei tunnukaan enää oikealta. Nuorten tulevaisuuden haaveissa ihanteellinen asuinympäristö onkin useimmiten hieman kotikaupunkia suurempi tai keskisuuri kaupunki (Jukarainen & Tuhkunen 2004, s. 98). Tämä tarkoittaa sitä, ettei edes haluta muuttaa kaikkein suurimpiin kaupunkeihin, mutta toisaalta ei myöskään syrjäseudun ytimeen takaisin.

Syrjäseutu ei kuitenkaan merkitse vain asuinpaikkaa. Osa pienen paikkakunnan nuorista kokee epä mukavuutta kaupunkiympäristössä, ja identifioituvat ”pienen paikkakunnan ihmisiksi” (Armila ym. 2018, s. 14). Oma kotipaikkakunta saattaa olla merkittävä osa identiteettiä, josta ei haluta täysin luopua. Tuuva-Hongiston ym. (2016, s. 44) tutkimukseen osallistuvilla nuorilla on lähes kaikilla ainakin toisen vanhemman sukujuuret kotipaikkakunnallaan. Monen sukupolven ylittävä paikkakuntaan kiinnittyminen voi olla itselle tärkeä asia, jota haluaa vaalia jatkossakin. Toisaalta se voi myös aiheuttaa ristiriidan, jos on halu lähteä, mutta jääminen tuntuu velvollisuudelta. Paluu takaisin voi myös estyä, mikäli kotipaikkakunnalla ei ole mahdollisuuksia (Farrugia 2014, s. 299), joten aina kotiseudulle palaaminen ei ole mahdollista, vaikka halua olisi.

5.5 Pienten kuntien opinto-ohjaus

Opinto-ohjauksen tavoitteena on tukea ohjattavan hyvinvointia ja kehitystä sekä auttaa häntä oman tulevaisuutensa ja koulutuksensa suunnittelussa. Periaatteina tässä ovat ohjattavan kunnioittaminen sekä tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen koulutuksessa. (Suomen opinto-ohjaajat ry, 2021.) Ohjaajan tulee tiedostaa omat arvonsa ja uskomuksensa, jotta voi antaa eettisesti kestävästä ohjauksesta (Opetushallitus 2023, s. 11). Eri kouluasteilla on kuitenkin panostettu oppilaanohjaukseen, ja niin perusopetuksessa kuin toisellakin asteella sen saavutettavuus ja saatavuus on todettu olevan keskimäärin hyvällä tasolla (Goman ym. 2020). Oppilaanohjauksesta toteutetaan eri kouluasteilla ja oppilaitoksissa hieman eri tavoin. Myös ohjaustapa voi vaihdella ryhmämuotoisesta yksilölliseen ohjaukseen.

Opetushallituksen mukaan perusasteella lisätään tietämystä ura- ja opiskeluvaihtoehtoista sekä tutustutaan työelämään TET-jaksojen avulla. Lukiossa laaditaan henkilökohtainen

opintosuunnitelma ja ammatillisessa koulutuksessa puolestaan henkilökohtaisen osaamisen kehittämissuunnitelma, joidenka tarkoitus on selkeyttää jatko-opinto- ja urasuunnitelmia. (Opetushallitus 2023.) Kuitenkin ohjauksen sisällössä on kehitettävää. KARVI:n selvityksen mukaan opinto-ohjauksessa on puutteita, sillä ammatillisessa koulutuksessa ja lukiossa oppilaat kokivat, että jatko-opinnoista ei puhuttu tarpeeksi vaan keskityttiin nykyisten opintojen ohjaukseen. Myös ohjaukseen hakeutuminen oli suurelta osin oppilaasta lähtöistä. Lisäksi selvityksessä ilmeni, etteivät lukiolaiset kokeneet saaneensa tietoa ammatillisista jatko-opinnoista. (Jokio ym. 2023, s. 118.) Näitä havaintoja tukevat myös Kettusen ym. (2023) tutkimustulokset.

Oppilaanohjaajalle nuorten ohjaaminen pois syrjäkylästä voi olla eettisesti ristiriitaista (Armila ym. 2017, s. 105). Opinto-ohjauksen on oltava yhdenvertaista, jolloin saa tasapuolisesti tietoa kaikista koulutusmahdollisuuksista. Se ei saa ohjata vain oman kunnan lukioon, vaikka sen oppilasmäärän turvaaminen olisikin tärkeää (Lavapuro ym. 2016, s. 72). Lampelan ja Moilasan (2013) kasvatussociologian pro gradu -tutkielmassa on haastateltu syrjäseudulla työskenteleviä oppilaanohjaajia. Heidän kertomuksistaan käy ilmi, että TET-harjoittelupaikkoja on vaikea löytää paikkakunnan vähäisten työpaikkojen vuoksi, ja syrjäisyys korostaa tutustumiskäyntien tärkeyttä mahdollisuuksien avartajana (Lampela & Moilanen 2013, s. 48–49). Suppea työpaikkatarjontaa onkin syrjäseudun erityinen haaste. Tutustumiskäynnit ovat syrjäseudulla erityisessä asemassa, mutta samaan aikaan pitkät välimatkat aiheuttavat rajoitteita niiden toteuttamiselle.

Samaisen opinnäytetyön haastattelujen mukaan oppilaanohjaajat kokevat kunnan asettavan odotuksia, kun niiden ”salaisena toiveena” on oppilaiden ohjaaminen kunnan omiin oppilaitoksiin. Nämä odotukset toteutuivat käytännössä siten, että yläkouluun otettiin esittäytymään ainoastaan oman kunnan lukio eikä kaikissa lähiseudun oppilaitoksissa vierailtu. (Lampela & Moilanen 2013, s. 55.) Tämä toki aiheuttaa ristiriidan opilaanohjaajan eettisten periaatteiden sekä ulkoa tulevien odotusten välille. Havaittavissa on myös kunnan suora pyrkimys ohjata oppilaat kyseisen kunnan omaan oppilaitokseen, jotta riittävä oppilasmäärä saadaan turvattua. Saatavan tiedon rajoittaminen ei tue valinnanvapautta ja yhdenvertaisia mahdollisuuksia, ja erityisesti syrjäseudulla tällä voi olla merkittäviä seurauksia. Asuinympäristön vähäinen akateeminen tietämys ei kompensoi koulusta saatavan tiedon puutteellisuutta, joten kunnan ohjaus saattaa hyvinkin toteuttaa tarkoitustaan.

6 Tutkimuksen toteutus

6.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Tutkimukseni tavoitteena on selvittää, miten syrjäinen asuinpaikka vaikuttaa koulutusvalintaan. Toisin sanoen, mitkä ovat merkityksellisiä tekijöitä, kun syrjäseudulla asuva nuori pohtii koulutusvalintojaan. Koulutuksen alueellista saavutettavuutta on käsitelty kirjallisuudessa suhteellisen paljon. Etäisyyden tarkastelun sijaan tutkimukseni painottuu perheen merkitykseen koulutusvalinnassa sekä ulottuu myös perheen ulkopuoliseen syrjäseudun asuinympäristöön. Fyysistä etäisyyttä enemmän tutkimukseni painottaa psykologista etäisyyttä akateemiseen koulutukseen; ilmapiiriä, asenteita, tietämystä ja tunteita. Tutkimuskysymykseni ovat: 1) millainen on perheen merkitys koulutusvalinnassa syrjäseudulla 2) mitkä tekijät syrjäseudulla estävät ja edistävät kouluttautumista 3) mitä emotionaalisia merkityksiä näihin koulutusvalintoihin liitetään.

Valitsemani tutkimuskysymykset luovat kokonaiskuvan tutkittavasta ilmiöstä. Ensimmäinen tutkimuskysymys selvittää, millainen merkitys perheellä on koulutusvalinnassa, kun hakijan vanhemmat asuvat syrjäseudulla. Lisäksi kysymystä on tarkasteltu sisarusten osalta. Toinen tutkimuskysymys tarkentaa tämän mahdollisen merkityksen luonnetta, mutta laajentaa sen perheen lisäksi myös syrjäiseen asuinpaikkaan kokonaisuudessaan. Sen avulla selvitetään, mitkä asiat ovat merkityksellisiä silloin, kun syrjäseudulla asuvat pohtivat koulutusvaihtoehtojaan. Erityisesti tekijät, jotka aiheuttavat haasteita kouluttautumiselle ja toisaalta myös sitä edesauttavat tekijät ovat keskeisiä. Viimeinen kysymys tuo esille koulutus päätöksen herättämiä emotionaalisia merkityssisältöjä, tunnekokemuksia, jotka usein syrjäseudulla liittyvät lähtemisen ja jäämisen väliseen ristiriitaan. Näitä tunnekokemuksia tarkastellaan niin hakijoiden kuin heidän vanhempiensakin näkökulmasta. Kiinnostus on tutkittavien omissa tulkinnoissa, kokemuksissa ja heidän antamissaan merkityksissä.

6.2 Tutkimusaineisto

Tutkimusaineisto koostuu neljästä haastattelusta. Merkitysrakenteita tulkittaessa, tulee aineiston olla omin sanoin puhuttua tekstiä, eikä valmiista vastausvaihtoehdoista valitsemista. (Alasuutari 2011, luku 4). Sopivin aineistonkeruumenetelmänä tutkielmalleni on täten haastattelu, koska tutkielmani keskiössä ovat merkityssisällöt. Haastattelu myös mahdollistaa haastateltavien itsensä sanoittamat vastaukset, jolloin on saatu esille heidän oma kokemuksensa. Tavoitteeni on kerätä tietoa ennalta määritellyistä aiheista, joten

tarkoituksenmukaista on säilyttää haastattelurunko, mutta jättää tarpeeksi tilaa haastateltavien omille tulkinnoille. Nimenomaan puolistrukturoidussa haastattelussa kysymysten vastausvaihtoehdot eivät ole valmiiksi annettuja (Puusa 2020a, luku 6), mutta haastattelun runko on olemassa. Näin ollen se valikoitui haastattelun lajiksi. Lisäksi puolistrukturoitu haastattelu antoi mahdollisuuden tarkentaviin kysymyksiin varsinaisen haastattelurungon lisäksi.

Haastateltavat ovat valikoituneet tutkimukseen soveltuvuuden perusteella. Kyseessä on harkinnanvarainen näyte, sillä haastateltaviksi on valittu henkilöitä, joilla tiedetään olevan kokemusta tutkittavasta ilmiöstä (Puusa 2020a, luku 6). Osallistumisen vaatimuksena on, että haastateltavat ovat asuneet syrjäseuduksi määriteltävässä paikassa. Syrjäseutu on määritelty teoriaosuuden mukaisesti, joten mitään tarkkaa rajausta ei ole tehty esimerkiksi asukasluvun tai väestötiheyden suhteen. Syrjäseutu on moniselitteinen ilmiö, koska yhden paikkakunnan sisällä voi ympäristö vaihdella kaupunkimaisesta maaseutumaiseen. Kontrasti on todella suuri erityisesti, jos kyseessä on alueellisesti laaja paikkakunta. Näin ollen paikkakuntaa tärkeämpää on haastateltavan oma kokemus siitä, että asuinpaikka on syrjäseutu. Lisäksi rajasin aineiston yliopisto-opiskelijoihin, koska yliopistossa opiskelu on merkittävä syrjäseudulta pois ajava tekijä ja vahvasti akateemisuuteen liitetty.

Haastateltavat ovat valikoituneet tutkimukseen Turun yliopiston sähköpostilistan kautta, sekä jaetun tiedon välityksellä. Lähetin yleisen haastattelukutsun, jonka kautta kohderyhmään sopivat sekä osallistumaan haluavat henkilöt olivat itse yhteydessä minuun. Tämän lisäksi annoin luvan jakaa haastattelukutsun myös eteenpäin, mikäli joku tietää tutkimukseeni sopivan henkilön. Tätä kautta olin yhteydessä kahteen sopivaan haastateltavaan, jotka molemmat osallistuivat tutkimukseen. Haastattelut toteutettiin etäyhteydellä videokuvan välityksellä Zoom-palvelussa. Kaikki haastattelut nauhoitettiin, mikä kerrottiin haastateltaville ennen haastattelun alkua. Lisäksi haastateltavat ovat saaneet tietosuojailmoituksen sähköpostilla, mikä varmistettiin vielä ennen haastattelun alkamista. Myös vastaamisen vapaaehtoisuus kerrattiin ennen haastattelun aloittamista. Haastateltavien nimet on muutettu tutkielmassani, jotta heitä ei voi tunnistaa haastattelujen perusteella.

Haastattelu koostuu 12 varsinaisesta haastattelukysymyksestä, jotka kaikki liittyvät tutkimuskysymyksiin. Haastateltavan henkilökohtaisista tiedoista kiinnostuksen kohteena on vain vanhempien koulutusaste, koska tutkimukseni tavoite keskittyy subjektiivisiin merkityksenantoihin koulutusvalintojen taustatekijöistä, eikä esimerkiksi haastateltavien

omiin koulutuspolkuihin. Ensimmäinen haastattelukysymys antoi kuitenkin kokonaiskuvan haastateltavan kotipaikkakunnasta syrjäseudulla, jossa erityisen kiinnostuksen kohteena olivat kotipaikkakunnan koulutusmahdollisuudet. Lisäksi kiinnostus on erityisesti kouluttautumista estävissä ja edistävissä tekijöissä syrjäseudulla. Syrjäseudun roolia on pohdittu perheen näkökulmasta, mutta myös laajemmin koko asuinympäristön näkökulmasta. Kysymyksissä on käsitelty myös koulutusvalintojen aiheuttamia tunnekokemuksia niin haastateltavien kuin heidän vanhempiansa osalta.

6.3 Taustaoletukset ja lähestymistapa

Tieteenfilosofisina taustaoletuksina vaikuttavat konstruktionismi ja fenomenologia. Juutin ja Puusan (2020b, luku 1) mukaan ontologiassa on kyse ilmiön olemassaolon olemuksesta sekä siitä, millä tavalla todellisuutta voidaan tutkia. Toisin sanoen, millaisena näkee todellisuuden ja asioiden olemassaolon. Konstruktionismi olettaa todellisuuden rakentuvan sosiaalisessa ja kielellisessä vuorovaikutuksessa, jolloin tieto ei voi olla tulkitsijasta riippumatonta (Kekäle & Puusa 2020, luku 2). Näin ollen ei ole olemassa yhtä ja samanlaista, kaikille yhteistä todellisuutta. Epistemologian eli tieto-opin mukaan tiedon voidaan ajatella olevan objektiivista tai subjektiivista (Juuti & Puusa 2020b, luku 1), ja fenomenologia ilmentää sen subjektiivista näkemystä. Fenomenologinen tutkimus tarkastelee ilmiötä tutkimuskohteiden kokemustodellisuuden kautta, jossa tavoite on ilmiön ymmärtäminen tavalla, miten se heidän maailmassaan ilmenee (Huhtinen & Tuominen 2020, luku 19), eli se perustuu kokijan subjektiivisiin havaintoihin ja merkityksenantoihin (Juuti & Puusa 2020b, luku 1). Olemassa olevat taustaoletukseni luovat perustan tutkimukseni metodologisille valinnoille.

Taustaoletusteni sekä tutkimuskysymysteni luonteen vuoksi sopiva lähestymistapa tutkimukselleni on laadullinen. Laadullisessa tutkimuksessa tarkasteltavaa ilmiötä pyritään tutkimaan tutkimuskohteiden näkökulmasta. Kiinnostus on heidän kokemuksissaan, ajatuksissaan, tunteissaan ja antamissaan merkityksissä. (Juuti & Puusa 2020a, johdanto.) Oleellista on osallistujien näkökulma, mikä korostaa laadullisen tutkimuksen subjektiivista luonnetta (Juuti & Puusa 2020c, luku 4). Subjektiivisuus korostaa tutkittavan ja tutkijan riippuvuutta saatuihin tuloksiin, eikä tuloksia voi pitää täysin objektiivisina, yleisinä totuuksina. Laadulliselle tutkimukselle olennaista on sen pyrkimys selittää ilmiötä ja tehdä se ymmärrettäväksi (Alasuutari 2011, luku 12) ja merkitysten luominen onkin yksi sen tärkeimmistä tehtävistä (Huhtinen & Tuominen 2020, luku 19). Lisäksi laadullisessa tutkimuksessa aineisto on pääosin erilaisia tekstejä, määrällisessä taas saatettuna numeeriseen

muotoon (Juuti & Puusa 2020c, luku 4). Näin ollen tutkimukseni lähestymistavaksi valikoitui laadullinen tutkimus, sillä tarkoituksena on selittää tutkittavaa ilmiötä tutkittavien kokemusten sekä merkityksenantojen avulla. Aineistonkeruumenetelmänä haastattelut välittävät tietoa haastateltavien omin sanoin ilmaistuna ja niistä kerätty aineisto on tekstimuodossa, joka tukee laadullisen tutkimuksen periaatteita.

6.4 Aineiston analyysi

Tutkimusaineistoni analyysimenetelmä on aineistolähtöinen sisällönanalyysi. Juutin ja Puusan (2020a, johdanto) mukaan aineistolähtöisyys tarkoittaa, että tutkimuksessa hyödynnetään paljon aineistossa esiintyviä ilmaisuja, joita haastateltavat ovat itse käyttäneet. He myös viittaavat tällä induktiivisuuteen, missä tutkimus pyrkii tekemään johtopäätöksiä aineiston pohjalta. Tutkimukseni perustuu haastatteluaineiston pohjalta tehtyihin johtopäätöksiin, jotka pyrin kuitenkin liittämään aiempaan teoriaan ja tutkimukseen aiheesta. Näin ollen aineistolähtöinen sisällönanalyysi valikoitui tutkimuksen analyysimenetelmäksi. Tulee kuitenkin muistaa, että aineistosta löydetty useat toisiaan tukevat johtolangat lisäävät oikean ratkaisun todennäköisyyttä, mutta tieteellinen tutkimus ei voi koskaan saavuttaa täydellistä varmuutta (Alasuutari 2011, luku 2). Nimenomaan laadullisessa tutkimuksessa ei ole tarkoitus, tai edes mahdollista, löytää objektiivisesti yleistettävää totuutta tutkittavasta ilmiöstä (Julkunen & Puusa 2020, luku 12).

Edellä kuvattua sisällönanalyysiä varten aineisto tuli muuttaa tekstimuotoon. Kaikki haastattelut on litteroitu, ja teksteistä olen alleviivannut tutkimuskysymysteni kannalta oleelliset asiat. Tämän jälkeen olen tarkastellut aineistoa systemaattisesti etsien haastatteluista samankaltaisuuksia. Sisällönanalyysin tavoite on järjestää aineisto tiiviiksi ja selkeäksi kadottamatta sen sisältämää informaatiota (Puusa 2020b, luku 9). Samankaltaisuuksista luonnollisesti muodostin omat ryhmänsä aineiston selkiyttämiseksi, kuitenkin eroavaisuuksia unohtamatta. Muodostuneet alakategoriat nimetään, minkä jälkeen niistä samankaltaiset yhdistetään edelleen suuremmiksi yläkategorioiksi, kunnes on saavutettu tarkoituksenmukainen lopputulos. Tätä kategorioiden muodostamista kutsutaan teemoitteluksi tai tyypittelyksi. (Puusa 2020b, luku 9.) Lopulta riittävän yhdistelyn jälkeen löysin aineistosta kaksi pääkategoriaa. Toki on varmistuttava, että pelkistetyt kategoriat edelleen toteutuvat suhteessa jokaiseen haastatteluun. Tutkimus ei kuitenkaan pääty tähän. Pelkistämisen ja tyypittelyn jälkeen seuraa tulosten tulkinta, jota Alasuutari kutsuu arvoituksen

ratkaisemiseksi. Tällöin aineiston vihjeitä käytetään merkitystulkintojen tekemiseksi. (Alasuutari 2011, luku 2.) Saadut tulkinnot eli johtopäätökset on esitetty tulososiossa.

Löydetyt pääkategoriat ovat akateeminen ilmapiiri sekä käytännön resurssit. Perheen näkökulmasta akateeminen ilmapiiri pitää sisällään korkeakoulutuksen psykologisen etäisyyden sekä malliesimerkit. Psykologinen etäisyys pitää sisällään vanhempien asenteen yliopisto-opintoja kohtaan, jossa vanhemmat eivät ole vaatineet korkeakoulutukseen hakeutumista. Korkeakoulutusta ei siis perheessä nähdä välttämättömänä ja puheisisältöihin kuuluvana. Tähän liittyy oleellisesti kuitenkin vanhempien salliva asenne sekä positiivinen kannustus, mutta nämä eivät ole olleet merkittävä tekijä koulutus päätöksessä. Malliesimerkit koostuvat vanhempien ja sisarusten tarjoamista tiedoista. Käytännön resurssit ovat muodostuneet perheen kyvystä ja halusta osallistua kyyditsemiseen ja taloudelliseen tukeen, jotka muodostavat välimatkan ja varallisuuden alakategorian. Edellä olevista alakategorioista on siis päädytty akateemisen ilmapiirin sekä käytännön resurssien luokkiin, jotka ovat keskeisimmät tekijät perheen ja koulutuksen välillä syrjäseudulla.

Samat pääkategoriat tulevat esille myös koulutuksen ja syrjäisen asuinpaikan yhteyttä tarkasteltaessa. Akateeminen ilmapiiri pitää tässäkin sisällään korkeakoulujen psykologisen etäisyyden, joka näkyy suppeina uravaihtoehtoina sekä asenteina korkeakoulutusta kohtaan. Malliesimerkeistä kaverit sekä arjen kokemukset eri alavaihtoehtoista ovat keskeisiä. Käytännön resurssit puolestaan koostuvat välimatkasta eli korkeakoulujen puutteesta omassa asuinympäristössä. Varallisuus näkyy asuinympäristön usein matalammassa koulutustasossa, koska koulutustaso on lineaarisessa yhteydessä palkkatasoon. Akateeminen ilmapiiri sekä käytännön resurssit ovat keskeisimmät kouluttautumiseen liittyvät tekijät syrjäseudulla. Ne tulevat ilmi niin perheen sisällä kuin koko asuinympäristössä. Löydettyjen kategorioiden sisältöjä on tarkasteltu edistävien ja estävien tekijöiden suhteen tulososiossa.

Näin ollen kaksi ensimmäistä tutkimuskysymystä yhdistyvät kokonaisuudeksi. Näiden lisäksi tutkimukseni viimeinen tutkimuskysymys koskee emotionaalisia merkitysisältöjä. Niiden suhteen tulokset ovat osin hajanaisia, mutta mukailevat silti aiempien tutkimusten tuloksia. Tutkimushenkilöt ovat kaikki muuttaneet vähintään osittain pois kotipaikkakunnaltaan, joten keskityn tarkastelemaan poismuuton aiheuttamia tunnekokemuksia haastateltavassa sekä hänen perheessään. Voimakkaita tunnekokemuksia ei kuitenkaan tullut ilmi kenenkään vanhempien osalta, joten tarkempi analysointi on mielekästä vain haastateltavan oman subjektiivisen kokemuksen pohjalta. Yhden haastateltavan olosuhteet eivät ole

tutkimuskysymyksen kannalta tarkoituksenmukaisia, koska hän asuu edelleen kotipaikkakunnallaan, mutta samanaikaisesti myös opiskelupaikkakunnallaan. Poismuuton tai paikkakunnalle jäämisen välillä ei ole selvää yksiselitteistä kokemusta, jonka kysymykseni voisi tavoittaa. Tarkastelen siis kolmea muuta tutkimushenkilöä. Poismuuton aiheuttamat tunteet on jaettu yksinäisyyden ja vierauden sekä helpotuksen luokkiin, mutta kokemusten niukkuuden vuoksi teemoittelu ei ollut mielekäästä.

6.5 Luotettavuus

Laadullisen tutkimuksen luotettavuudessa keskeistä on tehdä läpinäkyväksi päättelyprosessi, eli miten tutkimustuloksiin on päädytty, jotta tutkimusta voidaan pitää uskottavana (Aaltio & Puusa 2020, luku 11). Tärkeää on tutkimusaineiston ja analyysimenetelmien yhteensopivuus käytetyn teorian sekä kerätyn aineiston kanssa (Julkunen & Puusa 2020, luku 12). Käytetyt menetelmät on pyritty perustelemaan tutkimuksessani, ja filosofiset taustaoletukset tukevat valitsemaani lähestymistapaa. Aineiston perusteella saadut havainnot eivät koskaan ole tuloksia sellaisenaan, vaan ne ovat johtolankoja, joita tulkitsemalla päästään havaintojen ”taakse”. Esimerkiksi haastatteluissa ihmisten vastauksia ei voi pitää tutkimustuloksina sellaisenaan. (Alasuutari 2011, luku 4.) Toisin sanoen tutkimusaineistoni perusteella muodostuneista johtolangoista olen päätenyt esittelemiini johtopäätöksiin, ja johtolangat toimivat todisteena sekä perusteluna saamilleni tuloksille. Tutkimuksen kulku sekä taustaoletukset on tehty näkyviksi, mutta tuloksiin ovat vaikuttaneet valitsemani menetelmät sekä oma tulkintani aineistosta.

Laadullinen tutkimus on kontekstista riippuvaista, sillä tilanteessa oleva henkilö ja hänen näkökulmansa, käsityksensä ja tulkintansa vaikuttavat hänen todellisuuteensa (Juuti & Puusa 2020c, luku 4) ja myös tutkija tekee omat tulkintansa aineiston pohjalta (Puusa 2020a, luku 6). Näin ollen haastatteluista saatu tieto ei ole objektiivinen kuvaus ilmiöstä vaan haastateltavan sekä tutkijan henkilökohtaisia tulkintoja siitä. Arvioidessa haastattelun luotettavuutta tulee huomioida mahdolliset tulkintavirheet, sosiaalisesti hyväksytyt vastaukset sekä tutkijan oma vaikutus saatuihin vastauksiin, eli yleisesti ilmaistuna, haastattelun osapuolet vaikuttavat aina toisiinsa (Puusa 2020a, luku 6). Tutkimuksessa pyrin välittämään haastateltavien näkemykset mahdollisimman totuudenmukaisesti ja heitä johdattelematta. Tulokset eivät kuitenkaan ole yleistettävissä, koska ne perustuvat vain pienen otoksen henkilökohtaisiin kokemuksiin ilmiöstä. Täysimittainen yleistettävyys ei toki ole tutkimukseni tarkoitukseen – eikä ylipäätään laadullisen tutkimuksen.

7 Tulokset

7.1 Syrjäseutu aineistossa

Syrjäistä paikkakuntaa on kuvattu aineistossani paikaksi, jossa on ”enemmän lehmiä kuin ihmisiä”. Kuvauksissa myös toistui paikan pieni koko sekä peltojen ja metsien välitön läheisyys. Maisemakuvausten lisäksi tutkimus kartoittaa erityisesti tutkimushenkilöiden kotipaikkakunnan koulutusmahdollisuuksia. Aineistosta käy ilmi, että jokaisen haastateltavan kotipaikkakunnalta, joka sijaitsee syrjäseudulla, löytyy peruskoulu. Toiselle asteelle siirryttäessä voi kuitenkin huomata eroavaisuuksia koulutuksen saavutettavuudessa. Kahden haastateltavan kotipaikkakunnalta ei löydy lukiota eikä ammattikoulua kumpaakaan. Yhden haastateltavan kotipaikkakunnalla on vain lukio, kun taas yhdeltä paikkakunnalta löytyy sekä lukio että ammattikoulu. Kyseisessä ammattikoulussa on useampi alavaihtoehto tarjolla. Kaikkien haastateltavien kotipaikkakunnista vain yhdessä sijaitti korkeakoulu, joka on ammattikorkeakoulu. Tässä ammattikorkeakoulussa on kuitenkin suppea tarjonta, joka koostuu vain muutamasta alasta. Yhdenkään haastateltavan kotipaikkakunnalla ei sijaitse yliopistoa, joten opiskelua varten on täytynyt muuttaa toiselle paikkakunnalle tai vaihtoehtoisesti välimatka on pidentynyt ainakin yli kuntarajojen.

Useimmiten kuitenkin muutto pois kotipaikkakunnalta on aineistoni perusteella tapahtunut jo ennen yliopisto-opintoja. Täten yliopistossa opiskelu ei ole ollut haastattemieni henkilöiden ensisijainen syy muuttaa pois kotipaikkakunnaltaan. Kaikki haastatelluista ovat muuttaneet pois omalta kotipaikkakunnaltaan, mutta yksi vain osittain, sillä hän asuu opiskelupaikkakunnan lisäksi samanaikaisesti edelleen myös kotipaikkakunnallaan. Kaikkien haastateltavien näkemyksissä yhdistyi hyvä suhde kotipaikkakuntaan. Kaikki heistä myös vierailevat siellä edelleen melko usein; jopa useita kertoja kuukaudessa, mutta vähintään muutaman kuukauden välein. Kukaan kokonaan poismuuttaneista ei kuitenkaan haaveile muuttavansa takaisin kotipaikkakunnalleen, vaikka paikkakuntaa kuvaillaankin paikaksi, jolla on ”paikka sydämessä” sekä ”hyvän mielen paikaksi, jossa ei mieti stressiasioita”.

Aineistoni tarjosi myös tietoa haastateltavien vanhempien koulutustasosta. Keskimäärin vanhempien koulutustaso on ammattikoulun tasoinen. Kolmen haastateltavan vanhemmista joko toinen tai molemmat omasivat ammattikoulun tutkinnon. Lisäksi yhdellä vanhemmalla ammattitutkinto oli jäänyt kesken, jolloin koulutustasona on peruskoulu. Yhdellä haastateltavista molemmat vanhemmat ovat käyneet korkeintaan kansakoulun, eikä heillä siis

ole toisen asteen tutkintoa lainkaan. Näiden neljän haastateltavan yhteensä kahdeksasta vanhemmasta, yhdellä on korkea-asteen tutkinto ammattikorkeakoulusta. Kaikki haastateltavat opiskelevat itse yliopistossa, joten vanhempien suora esimerkki ei ole ollut merkityksellinen koulutusvalinnassa. Aineisto kuitenkin tukee vahvasti havaintoja siitä, että syrjäseudulla korkeakoulutettujen osuus on vähäinen, ja koulutustaso keskimäärin toisen asteen tutkinto – erityisesti ammattikoulun tutkinto.

7.2 Käytännön resurssit

Vanhempien suhtautuminen kouluttautumiseen on ollut kannustavaa, mutta ei vaativaa. Kannustus on näkynyt lähinnä konkreettisina resursseina, kuten rahallisena apuna. Kaikki haastateltavat kertovat saaneensa käytännön resursseja, jotka mahdollistivat opintoihin osallistumisen. Tämä ilmenee Joonaksen kertomuksesta:

”Et kyl he niinku sit sillon nuorenaki maksaa koulun, jos on alaikänen – – et kyl he niinku kannustanu on siinä.”

Sofia ja Julia kertoivat vanhempiensa myös auttaneet valmennuskursseissa rahallisesti tai kustantamalla asumisen toisella paikkakunnalla valmennuskurssin ajan. Lisäksi Sofia kertoi jääneensä pois töistä pääsykoeluvun ajaksi, koska perhe mahdollisti sen taloudellisesti. Kertomuksesta ilmenee syrjäseudun etäisyyden vaatimat lisäresurssit, kun valmennuskurssiin osallistuminen on vaatinut muuton toiselle paikkakunnalle väliaikaisesti. Ylipäättään kalliit valmennuskurssit aiheuttavat epätasa-arvoa, koska perheen varallisuus vaikuttaa niiden saavutettavuuteen, vaikka tämä on toki ongelma myös syrjäseudun ulkopuolella. Ilmapiiri perheessä saattaa vaikuttaa oleellisesti koulutuspäätökseen, sillä vanhempien asenteet voivat olla yhteydessä koulutukseen panostettaviin resursseihin. Edempänä käsitellään asuinympäristön akateemista ilmapiiriä, joka syrjäseudulla voi olla korkeakouluvastainen: kuitenkin tässä tapauksessa vanhemmilta saadut resurssit vaativat ehkä enemmän suostuttelua ja omatoimisuutta. Julian mukaan syrjäseudulla vaikuttaa erityisen paljon se, mitä kaikkea vanhemmat ovat valmiita tekemään. Perheen varallisuus on tärkeä käytännön resursseihin vaikuttava tekijä.

Syrjäseudulla pitkät välimatkat asettavat haasteita kaikelle kulkemiselle, mistä Matilda kertoo seuraavalla tavalla:

”Vaik oli niinku lyhyt matka silleen kaupunkiin niin se ei todellakaan näkyne niinku omas elämäs sillee ku vast oikeestaan yläasteella ku ite pysty liikkuu – – muuten se elämä oli siel niinku syrjäseudulla.”

Etäisyyden ei tarvitse olla suuri, vaan jo lyhytkin välimatka saattaa rajoittaa elämää merkittävästi. Tämä on seurausta huonoista julkisista kulkuyhteyksistä tai niiden vaikeasta saavutettavuudesta. Lähes jokainen haastateltavista painottivat vanhempien osallistumista kyyditsemiseen varsinkin toisella asteella, koska silloin välimatkat olivat jopa monia kymmeniä kilometrejä kodin ja koulun välillä. Matildan mukaan vanhempien kyydin turvin ei joutunut esimerkiksi kulkemaan koulumatkaa usealla eri bussilla ja kävelemään pysäkillle paria kilometriä. Aina julkinen liikenne ei ole kuitenkaan edes saatavilla, ja huonot kulkuyhteydet todennäköisesti johtuvat kunnan resursseista. Riippuvuus kyydeistä on merkittävä varsinkin silloin, kun omaa ajokorttia ei vielä ole. Yllä olevassa lainauksessa Matilda sai helpotusta omasta mopoautosta, joka mahdollisti liikkumisen kaupunkiin itsenäisesti.

Vapaa-ajan liikkumisen lisäksi kouluun kulkeminen on monelle ajallisesti suuri osa arkea. Kunnan tarjoama koulukyyti on avainasemassa, mutta tilanne vaikeutuu, jos on päättänyt lähteä kunnan ulkopuoliseen oppilaitokseen. Tällöin vanhempien apu on siis merkittävä tekijä nuoren liikkumisen mahdollistajana, jolloin nuoren ei tarvitse punnita koulutusvalintaansa etäisyyden vuoksi. Tällöin on mahdollista valita ala kiinnostuksen eikä esimerkiksi bussiaikataulujen mukaan. Ilman omaa tai vanhempien tarjoamaa kyytiä, voi lähimmästä oppilaitoksesta tulla käytännön pakko. Edellä mainitut lähiopetusta tarjoavat valmennuskurssit antavat kattavaa opetusta, mutta pitkä välimatka voi muodostua ongelmaksi. Tällöin varallisuus ja välimatka ovat samanaikaisesti merkittäviä estäviä tekijöitä, jos molemmat niistä aiheuttavat haasteita. Julian alla olevasta lainauksesta käy ilmi myös kimpakyytien merkitys. Tämä tukee muissakin tutkimuksissa esiin nousutta yhteisöllisyyden tärkeyttä, kun koko kylä osallistuu kyyditsemiseen.

”Kyl mä tiedän et niinku joillekki muille mun ystäville et sieltä niinku samalta syrjäseudulta kanssa tuli meidän kyydillä sitten välillä niinku mun kavereita ja heillä oli taas vaikeempi päästä kouluun, että niinkun varmaan aika paljon vaikuttaa se, että mihin vanhemmat on – – valmiita, et onks ne valmiita uhraamaan sitä aikaansa.”

Käytännön resurssit ovat merkittävä tekijä syrjäseudulla, koska välimatkan vuoksi kyyditys nousee merkittävään rooliin. Kouluttautumista edistävänä tekijänä nähdään vanhempien apu

kyydityksissä sekä mahdollisuus omaan kulkuneuvoon. Välimatka voi kuitenkin muodostua myös estäväksi tekijäksi, mikäli käytännön resursseja ei ole. Perheen suotuisa varallisuus on edistävä tekijä, sillä se mahdollistaa valmennuskursseille osallistumisen, erityisesti lähiopetuksena, ja kulkuneuvon hankkimisen. Vastaavasti taloudellisen tuen puute voi olla estävä tekijä, kun mahdollisuutta näihin ei ole. Pitkät välimatkat sekä heikot kulkuyhteydet nostavat vanhempien resurssit erityiseen asemaan syrjäseudulla, joka asettaa siellä asuvat enemmän riippuvaisiksi niistä. Niiden toteutuminen vaikuttaa koulutus päätökseen, vaikka toisella asuinpaikkakunnalla tilanne voisi olla eri. Kaupungissa etäisyys ja kulkuyhteydet eivät luultavasti ole läheskään yhtä merkittäviä koulutus päätöksessä.

Esille nousi myös oppilaanohjauksen roolin koulutusvalintoja tehtäessä. Koulussa tulee antaa tasapuolisesti tietoa kaikista aloista ja jatko-opiskelun mahdollisuuksista, mutta tämä ei toteutunut Sofian kohdalla.

”Must tuntuu et niis painotettiin esim joitain aloja enemmän kun toisia – – siel välillä tuli semmonen olo et niinku eiks jotkut ois sit niinku paljo parempii vaihtoehtoja ku toiset – – tosi paljo painotettii kaikkii vaik jotai tekniikka sellasii aloja joitain semmosii mitä niinku pystyy opiskelee siinä silleen lähipaikkakuntien niis niinku korkeakouluissa.”

Ulkopuolelta saatu ohjaus voi olla merkittävässä roolissa varsinkin nuoren hakeutuessa ensimmäiseen opiskelupaikkaansa. Moni syrjäseudulla asuva on käsityksissään täysin koulun tarjoamien mielikuvien varassa, koska syrjässä asuva nuori ei ehkä koskaan ole nähnyt korkeakoulua. Se ei kuulu omaan katukuvaan, eikä suurissa yliopistokaupungeissa välttämättä tule vierailtua. Tai Matildan mukaan, jos vierailee, niin ei osaa kiinnittää huomiota juuri kouluihin. Opinto-ohjaus voi nousta merkittävään asemaan syrjäseudulla juuri tietämyksen puutteen vuoksi, koska siellä ei voi käyttää omia havaintoja ja mielikuvia hyödyksi. Koulun puolesta toki vieraillaan joissain jatkokoulutusvaihtoehtoissa, mutta tämä ei kata kuin pienen osan. Kaupunkikeskuksissa on luonnollisesti enemmän vaihtoehtoja lähietäisyydellä, mutta tämän lisäksi koulurakennuksia voi nähdä omassa arjessa todennäköisemmin. Siellä myöskään kouluvierailut eivät vaadi niin suuria ponnisteluja, koska yhdessä koulussa vierailuun ei todennäköisesti mene matkoineen yhtä kauan kuin syrjäseudulla. Syrjäseudulla korkeakoulut eivät siis kuulu elinympäristöön, mikä vaikeuttaa niiden hahmottamista, kuten Matildan kertomuksesta käy ilmi.

”Ku asu kaukana ja oli ollu niin siä maalaiskontekstissa kuitenkin nii oli tosi vaikee hahmottaa sitä, et miten ne koulut on siel kaupungissa ja mitä niit koului siel on.”

Korkeakoulujen puuttuminen omasta asuinympäristöstä ei altista korkeakoulutukselle, jolloin ulkoinen ohjaus nousee omaa harkintakykyä merkittävämmäksi. Monesti ihminen haluaa tuttua ja turvallista, mikä ei syrjäseudulla sisällä akateemisuutta yhtä todennäköisesti kuin kaupungissa. Erityisesti koulun antama kannustus jatkaa lähialueen oppilaitoksiin voi olla ratkaiseva tekijä. Lisäksi vanhempien vaatimattomuus edesauttaa ajautumista ”helppoon” vaihtoehtoon, koska ulkopuolinen kannustus saattaisi olla juuri se käännteentekevä asia, joka saa hakemaan korkeakouluun. Fyysinen välimatka korkeakouluihin vaikuttaa myös niiden psykologisen etäisyyden kokemukseen, joka on syrjäseudun erityinen estävä tekijä. Koulun tarjoamat tasapuoliset vaihtoehdot jatko-opinnoista yhdistettynä runsaisiin tutustumiskäynteihin voi puolestaan olla edistävä tekijä korkeakouluun hakeutumiselle.

Näin ollen välimatka vaikuttaa perheen resurssien sekä asuinympäristön korkeakoulutarjonnan kautta, mutta sitä ei suoraan nähty kouluttautumista estävänä tekijänä. Sofian mukaan välimatkalla ei ollut väliä valinnassa, sillä joka tapauksessa opintojen perässä oli muutettava. Kuitenkin Joonaksen kohdalla välimatka oli ollut koulupaikan valitsemista ohjaava tekijä. Hakukohteiksi valikoituivat vain lähialueen opiskelupaikat, ja kauempaa auennutta paikkaa ei haluttu ottaa vastaan. On toki luonnollista, että moni haluaa hakea lähialueen opiskelupaikoihin riippumatta asuinpaikkakunnasta, mutta syrjäseudulla kohtuullisen matkan päässä saattaa olla vain muutama koulutusvaihtoehto. Tällöin vaihtoehdot rajautuvat helpommin näihin saatavilla oleviin vaihtoehtoihin, kun taas suuremmilla paikkakunnilla saman matkan päässä on valittavana todennäköisesti useitakin eri alavaihtoehtoja. Välimatka ei siis suoraan estä korkeakouluttautumista, mutta saattaa vaikuttaa kouluvalintaan. Kaikesta huolimatta syrjäseudulla asuvat ovat epäedullisessa asemassa, koska lähialueen koulutustarjonta on merkittävästi suppeampi kuin kaupungissa. Kuitenkin valintamahdollisuuksien runsaus todennäköisesti on edistävä tekijä kouluttautumiseen, vaikka tässä tutkimuksessa sitä ei ollut mahdollista tarkastella, sillä kaikkien kohdalla valintamahdollisuudet ovat suppeat.

Merkittävä tekijä yliopistoon hakeutumisessa on ollut itseohjautuvuus. Kaikkien haastatteluissa korostui oma halu opiskella yliopistossa. Oman halun taustalla on ollut monia asioita, kuten aito mielenkiinto yliopisto-opintoja kohtaan sekä kehittymisen halu. Parempi palkkataso mainittiin muutamassa haastattelussa, mutta se ei ollut yliopistoon hakeutumista merkittävästi edistävä tekijä. Jokaisen haastateltavan kohdalla perheen kuvattiin olleen kannustava yliopisto-opintoja kohtaan, mutta tämä tapahtui yleensä vasta sen jälkeen, kun haastateltava itse oli päättänyt sinne hakea. Toki kannustus antaa lisämotivaatiota, mutta

yliopistoon pääsy on jokaisessa haastattelussa kuvattu johtuneen lähes kokonaan omasta motivaatiosta ja halusta opiskella yliopistossa. Merkittävin kouluttautumista edistävä tekijä on siis oma sisäinen motivaatio, joka voi johtua eri syistä. Tärkeää on kuitenkin, että itse näkee kouluttautumisen tärkeänä ja kiinnostavana. Kukaan haastateltavista ei kuitenkaan kuvaa alaansa kutsumusalaksi, mutta innostus alaa kohtaan välittyi kaikilta haastatelluilta. Joonas, Julia ja Sofia jopa hakivat opiskelemalleen alalle useita kertoja ennen kuin yliopiston ovet aukesivat. Haastateltujen vanhemmat eivät olleet korkeakoulutettuja yhtä lukuun ottamatta, mutta vain Matilda kuvasi vanhempiensa koulutustason olevan yhteydessä omaan kouluttautumispäätökseen. Tässä tapauksessa oman motivaation taustalla on kuitenkin halu nostaa omaa statusta, koska on tuntenut jopa vähän häpeää vanhempien matalasta koulutustasosta. Matildan vanhempien koulutustaso on peruskoulu sekä ammattikoulu.

”Kyl se oli vähän varmaan myös sellanen statusjuttu et mä halusin ehkä nostaa mun statusta tietyllä tavalla – – mä oisin voinu esim hakee vaikka ammattikorkeeseen nii kyl mul oli siihen aikaa tosi vahva sillee et mä haluun just niinku yliopistoon – – et mä loikkaan täältä jostain kaukaa sinne. Ylipäätää et haluu sen (yliopistokoulutuksen) itellee ja sit ehkä vähän häpeää siitä, että vanhemmilla ei oo sitä.”

Statuksen nostaminen liittyy sosiaaliseen liikkuvuuteen, joka on mahdollista esimerkiksi koulutuksen kautta. Sosioekonominen asema, status yhteiskunnassa, on riippuvainen varallisuudesta ja ammatista, joka taas määräytyy useimmiten koulutustason perusteella. Syrjäseudulla statuksen muutos tarkoittaa jopa sukupolvien ajan jatkuneen aseman muutosta. Näin ollen vanhempien alhainen koulutustaso on saattanut olla edistävänä tekijänä kouluttautumiselle, mutta ei haluna seurata vanhempien esimerkkiä – vaan päinvastoin. Vanhempien ja asuinpaikan roolia ei ole nähty yhtä merkittävänä tekijänä koulutusvalinnassa kuin henkilökohtaista motivaatiota, mikä taas korostaa yksilön vastuuta. Ilman vanhempien vaatimuksia tai ulkoista painetta, on motivaation puute varmasti kouluttautumista estävä tekijä. Tämä pätee syrjäseudun ulkopuolellakin, mutta syrjäseudun muut tekijät huomioiden voi ulkoinen paine kouluttautua korkealle olla siellä olematonta.

7.3 Akateeminen ilmapiiri

Matildan kohdalla vähäiset vaatimukset yliopisto-opiskelua kohtaan konkretisoituivat ammattikouluun kannustamisena. Tässä tapauksessa vanhempien vaikutus päätökseen on ollut suora.

”Ei todellakaan niinku mihinkää lukioon kannustettu – – enemmän se oli semmonen, et ei kannata mennä sinne ja ei kannata lukee niinku liikaa tai paljoo, et siitä ei oo mitää hyötyä ja että kannattaa mennä vaan suoraan niinku töihin ja niinku hankkia joku ammattitutkinto.”

Näin ollen Matildan vanhempien rooli koulutuspäätöksessä on ollut merkittävä. Syrjäseudulla perheen kulttuurinen pääoma on monesti heikompi kuin esimerkiksi kaupunkikeskuksissa. Työpaikkoja on enemmän tarjolla ammattialoilla, eikä korkeakoulutusta välttämättä nähdä järkevänä vaihtoehtona syrjäseudun kuplassa. Korkeakoulutettujen osuus on syrjäseudulla matala ja enemmistö hakee toisen asteen koulutuksessa ammattikouluun lukion sijasta. Voidaan päätellä syrjäseudulla siis enemmistön omaavan ammattikoulun tutkinnon, joka usein indikoi myös työllisyysnäkymiä, koska työpaikan saatavuus ohjaa vahvasti asuinpaikkaa – ja sen puuttuminen taas poismuuttoa. Ammattitutkinnon hankkiminen näyttäytyy käytännössä parhaana vaihtoehtona syrjäseudun kontekstissa. Näin ollen tulevaa koulutustaan pohtiva ei välttämättä itse osaa nähdä kaikkia vaihtoehtoja vaan saattaa olla altis asuinympäristönsä esimerkille. Matildan tapauksessa ammattikoulu vaihtui kuitenkin pian yliopistoon, koska ammattiopinnoissan hän ymmärsi olevansa enemmän teoreettinen kuin käytännön oppija. Matilda kuvasikin vanhempiensa lopulta kannustaneen häntä kohti omaa polkuaan yliopistoon, vaikkei se ensin ollut heidän toiveensa. Vanhempien vähäiset vaatimukset yliopisto-opintoja kohtaan yhdistettynä käytännön työnteon suosimiseen on syrjäseudulla merkittävä kouluttautumista estävä tekijä. Kuitenkin oma motivaatio ylittää nämä tekijät ja onkin tärkein edistävä tekijä, kuten jo yllä on todettu.

Kuvatun kaltainen korkeakouluvastainen paikkakunnan akateeminen ympäristö voi aiheuttaa haluttomuutta erottua joukosta hakemalla korkeakouluun. Tämän kaltaisia kokemuksia nousee esille myös Sofian kertomuksesta:

”Ihmiset on tosi sillee vaiks korkeakoulutetuista sillee, että – – tai tosi monet käy pelkän amiksen ja sit ne on sillee et joo ei voi ymmärtää ketkä haluu mennä sen jälkee viel opiskelee lisää.”

Tällainen ilmapiiri lisää psykologista etäisyyttä korkeakouluun, sillä altistuminen negatiiviselle puheelle vaikuttaa omiin uskomuksiin. Korkeakoulu ehkä tiedostamatta suljetaan oman valintauniversumin ulkopuolelle, koska sitä ei edes osaa ajatella vaihtoehtona. Myös Sofian esimerkki korostaa ammattikoulun näkemistä parempana vaihtoehtona. Ilmenee myös korkeakoulutettuihin liitetty negatiivinen sävy, joka ilmenee opiskelun vastustamisena. Opiskelulla ei siis näytä olevan suurta itseisarvoa, mutta myös sen välinearvo

korkeakoulututkinnon saavuttamiseksi on kyseenlaistettu. Ei voi myöskään unohtaa ystävien merkitystä, joka saattaa tässä tapauksessa vaikuttaa ryhmäpaineen tasolla, mikäli muut eivät hae korkeakouluun. Opintojaan jatkaviin suhtaudutaan epäilevästi, joten syrjäseudulla vaaditaan ehkä selitystä korkeakouluvalinnalle. Toisin sanoen sitä ei nähdä neutraalina, vaan perustelua vaativana päätöksenä. Haluttomuus joutua selittelemään ystäville ja tuttaville voi toimia estävänä tekijänä korkeakouluttautumisen suhteen. Lisäksi saatetaan hakea sinne, minne luultavasti suurin osa hakee, eli lähimpänä sijaitsevaan jatkokoulutuspaikkaan. Tämä korostuu varsinkin, jos myös oppilaanohjaus tukee valintaa tähän suuntaan. Lähipiirin malliesimerkit ovat estävä tekijä, mikäli niiden vuoksi joutuu kyseenalaistamaan omat päätöksensä ja mukautumaan muiden valintoihin.

Tämän lisäksi mainittiin myös lähipiirin merkitys kouluttautumista edistävänä tekijänä. Varsinkin jo korkeakoulussa opiskelevat ystävät ja sisarukset antavat paljon motivaatiota, mikä erityisesti Sofian kodalla oli merkittävä tekijä. Matildan kertomuksessa korostui myös kumppanin positiivinen vaikutus yliopistoon hakeutumisessa, sillä kumppani itse opiskeli korkeakoulussa. Tällaiset malliesimerkit ovat tärkeitä, koska ne tuovat akateemisen ilmapiirin osaksi omaa elämänpiiriä. Muiden kertomien kokemusten myötä ilmapiiri opiskelua kohtaan muuttuu tutummaksi ja helpommin lähestyttäväksi. Yliopistopaikkakunnalla asuvat tuttavat lisäävät siellä käynnin todennäköisyyttä, joka auttaa akateemisuuteen altistumisessa. Erityisesti opiskelupaikkakunnalla asuvat sukulaiset laskevat kynnyistä poismuutolle, koska silloin perhe on läsnä muuton jälkeenkin. Merkittävää on siis se, että omassa lähipiirissä on edes yksi henkilö, jolta saa tietoa korkeakoulusta tai siellä opiskelusta. Näin korkeakoulu nivoutuu osaksi omaa elämänpiiriä, eikä se ole enää vain kaukainen ja hahmottomaton, toisiini liittyvä ominaisuus. Korkeakoulutus ja ylipäätään kaupungissa sijaitseva koulu tulee mahdolliseksi vaihtoehdoksi itselle, koska sitä ei nähdä enää mystisenä ”tylypahkana”, kuten Matilda sitä kuvasi.

Kuten aiemmin on todettu, syrjäseutu ei tarjoa yhtä akateemista ympäristöä tai tietämystä eri koulutusvaihtoehdoista kuin kaupunkiympäristö, jossa korkeakoulut saattavat olla tuttu näky omassa arjessa. Lisäksi korkeakouluopinnot tarkoittavat lähes aina poismuuttoa syrjäiseltä kotipaikkakunnalta. Kuitenkin kotipaikan ja koulun välisen etäisyyden lisäksi myös välimatka ystäviin kasvaa. Paikkakunnasta riippumatta korkeakoulussa opiskelu on varmasti suuri tekijä muuttoliikkeen taustalla, jolloin moni jättää perheen ja ystävät etäisyyden päähän. Syrjäinen seutu kuitenkin asettaa omat haasteensa, sillä muutto aiheuttaa perheen ja ystävien kasvavan etäisyyden lisäksi myös muita muutoksia. Yhtäkkäinen muutto pois maaseutumaisemasta

kaupungin vilinään sekä akateemiseen maailmaan tarkoittaa valtavaa elämänmuutosta syrjäseudulla kasvaneille. Monelle tämä elämänmuutos voi tuntua liian pelottavalta, erityisesti mikäli muutto tapahtuu jo toiselle asteelle mentäessä. Omassa aineistossani haastatellut ovat useimmiten muuttaneet pois syrjäseudulta jo ennen korkeakouluopintoja, joten saattaa myös olla, että tällainen asteittainen siirtyminen on edesauttanut yliopistoon hakeutumista. Toisaalta myös poismuutto voi joillekin olla kouluttautumisen edistävä puoli, koska sen avulla saa syyn lähteä syrjäseudulta. Muuton aiheuttamia tunteita on käsitelty seuraavassa luvussa tarkemmin, mutta syrjäseudun ja kaupungin kontrasti voi olla kouluttautumisen esteenä. Tämä korostaa jälleen maaseudun erityistä asemaa kouluttautumisen haasteena.

Fyysisen välimatkan lisäksi syrjäinen asuinpaikka aiheuttaa psykologisen välimatkan akateemiseen maailmaan. Fyysisten koulurakennusten, varsinkin korkeakoulujen, puuttuminen omasta ympäristöstä vaikuttaa tietysti myös siihen, etteivät korkeakoulutetut kuulu samaiseen ympäristöön. Korkeakouluissa opiskelevat ovat muuttaneet useimmiten pois syrjäseudulta opintojen vuoksi, eikä monikaan heistä palaa kotiseudulleen, koska työllisyysmahdollisuudet ovat paremmat suuremmassa kaupungissa. Tämän vuoksi korkeakoulutettujen määrä on vähäinen syrjäseudulla, joka etäännyttää akateemisesta ilmapiiristä entisestään. Korkeakoulutetuista muodostuneet malliesimerkit puuttuvat, mikä ilmenee Matildan kertomuksesta.

”Konteksti siellä (syrjäisellä kotipaikkakunnalla) on ollu, että naapurit ei oo ollu korkeakoulutettuja tai sit tosi muutama on ollu ja niillä on ollu jotenki pitkä työmatka – – ympäristö on ollu sillee ei-akateeminen nii se on varmaa liittyny siihe maaseutuelämään.”

Katkelmasta ilmenee negatiivinen mielikuva paikkakunnan työllisyysmahdollisuuksista, koska korkeakoulutus on yhdistetty pitkään työmatkaan. Näin ollen korkeakoulutus ei ilmene houkuttelevana vaihtoehtona syrjäseudulla. Ei-akateemisuus on liitetty maaseutuun, joka tässä selittyy korkeakoulutettujen puuttumisella. Lisäksi korkeakoulutettujen puuttuminen omalta kotipaikkakunnalta johtaa myös alojen yksipuolisuuteen. Akateeminen pääoma niin omassa perheessä kuin lähiympäristössä voi olla heikko, minkä vuoksi on vaikeampaa saada informaatiota eri koulutusvaihtoehdoista. Lisäksi omat mielikuvat tarjolla olevista ammateista voivat perustua vain omiin kokemuksiin, jolloin paljon vaihtoehtoja jää tiedostamatta. Kaupunkikeskuksissa katujen näyteikkunat, kyltit ja mainokset tarjoavat tietoa siitä, mitä kaikkea muut tekevät työkseen. Palveluja on saatavilla enemmän, joten myös niitä kuluttaessa

saattaa törmätä mielenkiintoisiin uravaihtoehtoihin. Syrjäseudulla tämä tarjonta on suppeampaa, joka saattaa vaikuttaa mielikuviin omista mahdollisuuksista.

”Ois voinu saada jotenki kattavamman kuvan jostain ammateista, jos ois asunu jossai isommalla paikkakunnalla – – siel (kotipaikkakunnalla) ihmiset tekee samoja töitä – – siellä tosi paljon ihmiset on vaa niis niinku oman kylän jossai työpaikoissa.”

Yllä Sofia liittää ammattien yksipuolisuuden vahvasti syrjäiseen kotipaikkakuntaan. Tähän yhdistettynä korkeakoulutettujen puuttuminen, on kyse todennäköisesti siitä, että oman paikkakunnan ammatit ovat korkeintaan ammattikoulututkinnon vaativia. Kaikki nähdyt ja koetut asiat arjessa vaikuttavat myös tiedostamattomasti, jolloin tietyt uramahdollisuudet saattavat saada ensisijaisen aseman omassa todellisuudessa. Paikkakunnalle kiinnittyminen saattaa olla osa identiteettiä, jolloin nähdään paikkakunnan mahdollisuuksien olevan myös omia mahdollisuuksia. Toki mahdollisuudet nähdään myös realiteetteina, koska paikkakunnalle jääminen on vahvasti riippuvainen sen tarjoamista mahdollisuuksista. Korkeakoulutettujen työt sijaitsevat kauempana, joten korkeakoulutus yhdistetään poismuuttoon, eikä se ole yhteensopiva jäämisen kanssa. Vaikka periaatteessa korkeakoulutus ei poissulje asumista syrjäseudulla, toteutuu se monen mielikuvissa tällä tavoin. Syrjäseudun koulutustaso voidaan nähdä estävänä tekijänä korkeakoulutukseen hakeutumisessa, koska korkeakoulutettujen puuttuminen ympäristöstä ei tarjoa vihjeitä heidän uramahdollisuuksistaan ja asuinalueen realiteetit nähdään rajoittavina tekijöinä.

7.4 Emotionaaliset merkityssisällöt

Yksi tutkimukseni tarkoituksista on selvittää mahdollisen poismuuton tai paikkakunnalle jäämisen aiheuttamat tunnekokemukset haastateltavien itsensä ja heidän vanhempiansa näkökulmasta. Kaikki haastateltavat olivat muuttaneet kokonaan tai ainakin osittain pois kotipaikkakunnaltaan, joten käsittelen tässä poismuuton aiheuttamia tunnekokemuksia. Yksi haastateltava asuu edelleen myös kotipaikkakunnallaan, joten hänen kohdallaan tutkimuskysymykseni ei toteudu tarkoituksenmukaisesti. Tarkastelen siis kolmea muuta haastateltavaa. Julian ja Matildan haastatteluissa yhtenäistä on muuttoa seurannut yksinäinen olo. Tämä liittyy siihen, että on tottunut kaiken olevan lähellä sekä tuttua. Julia havainnollistaa tätä seuraavasti:

”Ku muutti just (uuden paikkakunnan) keskustaan, nii sit ehkä tuli semmonen välillä ehkä vähän yksinäinenkin olo tietyllä tapaa, ku siellä ei ollutkaan – – niitä läheisiä naapureita tai vanhempia tai kyläkaupan jotain myyjää.”

Pienen paikkakunnan tunnusomainen piirre on sen yhteisöllisyys. Kaupunkiympäristössä ihmiset ovat tuntemattomia toisilleen, eikä tuttavallinen kohtaaminen kaupan myyjän kanssa ole arkipäivää. Syrjäseudulla puolestaan jäädyään kaipaamaan jopa tuota myyjää, koska lähipiiri ulottuu perheen lisäksi koko yhteisöön. Monikaan kaupungin kerrostalossa asuva ei ehkä tunne naapureitaan, tai yhteydenpito tarkoittaa korkeintaan hississä juttelua.

Syrjäseudulla naapurit sijaitsevat usein kauempana, mutta heidät koetaan jopa läheisiksi, kuten yllä on kuvattu. Myös Matilda kuvaa yksinäisyyden liittyvän vierauden tunteeseen, koska aiemmin on tottunut asumaan luonnon helmassa perheen ja kotieläinten ympäröimänä. Ikkunasta aiemmin avautuva kaunis luontomaisema on ehkä vaihtunut kerrostalon seinään, joka voi aiheuttaa kuulumattomuuden tunteita. Yksinäisyys liittyy näin ollen elinympäristön muutokseen, jossa maaseutumaisesta siirrytään kaupunkimaiseen. Tutkimuksestani ilmenee luontokeskeisyys ja osin stereotyyppinenkin kuvaus syrjäseudusta, jonka mukaan kaikki tuntevat toisensa. Nämä ovat kuitenkin juuri niitä asioita, joita syrjäseudulla arvostetaan ja jäädyään kaipaamaan sieltä poismuutettua. Lisäksi myös pienen paikkakunnan koulua arvostetaan, mikä ilmenee Matildan kuvauksesta.

”Ala-asteen koulu nii jotenki sitä on arvostanu nyt niinku myöhemmin – – keittäjät teki ite ne ruuat siellä ja teki jotain omenapiirakkaa ja hiihdettiin siin pellolla ja mettissä.”

Kyläkoulu on tiivis, jopa perheenomainen yhteisö. Usein puhutaan alle 50 oppilaan koulusta, joten tämä voi tarkoittaa myös esimerkiksi alle 20 oppilaan koulua. Tällöin koko kyläkoulu on siis verrattavissa vain yhden luokan oppilasmäärään suuremmassa koulussa. Pieni oppilasmäärä antaa mahdollisuudet yllä mainittuihin erityisyyksiin, kuten itse tehtyihin ruokiin. Keittäjillä on mahdollisuus valmistaa ruoka oman koulun keittiössä, koska aika ja tila riittävät tähän. Pienessä ryhmässä on myös helpompi saada yksilöllistä tukea opettajalta, ja luonnon läheisyys antaa mahdollisuuksia sen hyödyntämiseen opetuksessa sekä oppilaiden aktiviteeteissa. Voidaankin sanoa syrjäseudulla olevan monia rikkauksia, joita suuret kaupungit eivät pysty tarjoamaan. Kaikki haastateltavat kuitenkin edelleen ovat suhteessa kotipaikkakuntaansa, joten heidän kohdallaan tällainen hybridivaihtoehto on ainutlaatuinen rikkaus. Kaupungin opiskeluelämä tarjoaa ajanvietettä, mutta halutessaan voi aina palata omalle kotiseudulle nauttimaan luonnon rauhasta.

Sofia antaa vastakkaisen näkökulman edellä mainittuihin poismuuton herättämiin tunteisiin. Hän kuvaa kotipaikkakuntansa piirejä pieniksi, ja päällimmäisenä poismuutosta mieleen tulee helpotus. Vierauden ja yksinäisyyden tunteen lisäksi tämä vastakkainen näkökulma tulee tyypillisesti esille muidenkin tutkimuksissa. Syrjäseudulla elämänpiiri on pieni ja osa saattaa kokea ahdistavana kaikkien tuntevan toisensa, sillä yksityisyyttä ei juuri ole. Paikkakunnalle muuttaa vähemmän uusia ihmisiä kuin sieltä muuttaa pois. Täten poismuuton vetovoima lisääntyy varsinkin ystävien muutettua pois, sillä uusia ei kovin todennäköisesti tule tilalle. Myös nuoruuteen oleellisesti liittyvä seurustelu ja kumppanin löytäminen voi olla vaikeaa, mikäli tarjontaa ei lähialueella juurikaan ole. Seurauksena väestön keski-ikä nousee, kun erityisesti nuoret muuttavat suurempiin kaupunkeihin. Kaupunki tuntuu houkuttelevalta parempien mahdollisuuksien sekä uusien ihmissuhteiden vuoksi.

Helpotuksen tunne saattaa liittyä myös siihen, että opiskelu toimii perusteluna poismuutolle. Into poismuuttoa kohtaan on ehkä ollut jo olemassa pitkään, mutta ”tönäisy” on puuttunut. Opiskelu antaa muutolle siis pätevän syyn, ja toisaalta myös turvan, koska opiskelijan tuet auttavat itsenäisessä asumisessa taloudellisesti. Haastatteluissa heränneet tuntemukset voidaan nähdä melko tyypillisinä, kun syrjäseudulta muutetaan kaupunkiympäristöön. Tuntemuksia ikävästä tai vieraudesta ei kuvattu erityisen pitkäkestoiseksi tai nykyhetkeen liittyviksi, vaan enemmänkin taaksepäin katsottuina hetkellisinä kokemuksina muuton yhteydessä. Sofia kuitenkin kuvasi kotipaikkakunnallaan käyntiä mieluisaksi, mikäli viettää siellä vain muutamia päiviä kerrallaan, mutta pidemmät ajat saavat hänet jo haluamaan takaisin opiskelupaikkakunnalleen. Lähtöön liitetty helpotuksen tunne saattaa siis olla toistuva aina kotipaikkakunnalla vierailtaessa.

Vanhempien osalta poismuuton ei yleisellä tasolla kuvattu herättävän mitään erityisiä tunteita. Kaikki haastateltavat kuitenkin kuvasivat vanhemmissa heränneiden tunteiden olevan enemmän positiivisia kuin negatiivisia. Sofian vanhemmat kannustivat häntä lähtemään, jotta tämä näkisi erilaisia mahdollisuuksia. Tässäkään tapauksessa lähteminen ei kuitenkaan johtunut vanhempien kannustuksesta, vaan kannustus saatiin vasta yliopistohaun jälkeen. Vanhemmat kuitenkin tuntuvat ymmärtävät syrjäseudun tilanteen työllistymisen kannalta. Lisäksi vaikka vanhempien oma koulutustaso on pääosin matala, tulee monen haastateltavan kertomuksista ilmi, että vanhemmat näkevät korkealle kouluttautumisen olevan nykypäivänä tärkeää. Julia kuvaa tilannetta näin:

”Jos maailma ois nyt toisin nii ei he ois päässy sillä koulutustasolla mitä he on nii niihin ammateihin ollenkaan, ja pitää just tärkeänä sitä et on kuitenkin kouluttautunu ja käy yliopiston, esimerkiks yliopiston.”

Julian tapauksessa yliopisto nähdään hyvänä mahdollisuutena, mutta ei ainoana. Menestystä ei suoraan liitetä yliopisto-opintoihin, joten koulutusta ei välttämättä arvioida oppilaitoksen mukaan. Ylipäätään koulutus nähdään tärkeänä, eikä yliopistoa arvoteta yli muiden. Kouluttautuminen ymmärretään, mutta siihen liittyvä elämäntyö saattaa näyttäytyä silti vieraalta. Matildan mukaan hänen vanhempansa eivät osaa kuvitella kaupunkimaista elämäntyöä. Syrjäseudulla edelleen asuvat vanhemmat eivät välttämättä ymmärrä kaupungin vetovoimaa, koska itse ovat valinneet asua maaseudulla. Haastatteluista ei kuitenkaan tule ilmi, että vanhemmat olisivat yrittäneet estää poismuuton tai suhtautuneet siihen vihamielisesti. Toki vanhempien negatiivinen suhtautuminen luultavasti olisi estävä tekijä korkeakouluttautumiselle sekä poismuutolle, mutta tutkimukseni yliopisto-opiskelijoissa tällaista ei ole havaittavissa – ehkä juuri siitä syystä. Varmaa johtopäätöstä ei kuitenkaan voi tehdä tämän perusteella. Toisaalta taas kaikkien haastateltavien vanhempien myönteinen asenne on voinut olla yksi korkeakouluttautumista edistävä tekijä.

8 Yhteenveto

8.1 Käytännön resurssit

Syrjäseudulla vanhempien tuki on merkittävä tekijä kouluttautumisen mahdollistajana käytännössä. Vanhempien apu kyyditsemisessä saa syrjäseudulla erityisen merkityksen. Pitkät välimatkat asettavat syrjäseudulla haasteita, joita monet kaupungissa asuvat eivät joudu kohtaamaan. Julkiset liikenneyhteydet eivät ole kaikille helposti saatavilla eikä mahdollisuutta omaan kulkuneuvoon välttämättä ole tarjolla. Tällöin riippuvuus vanhemmista on erityisen suuri, mikä asettaa perheen käytännön resurssit koulutusvalinnan merkittäväksi tekijäksi. Myös taloudellinen tuki mahdollistaa korkeakoulutuksen tavoittelun, sillä valmennuskursseille osallistuminen antaa edun koulupaikan tavoittelussa. Syrjäseudulla kuitenkin välimatka haastaa lähiopetukseen osallistumisen. Toki myös itsenäinen asuminen lähellä oppilaistosta tai oma kulkuneuvo on todennäköisempi, mikäli perheen taloudellinen asema on suotuista.

Kunnan resurssit näkyvät koulutustarjonnan sekä oppilaanohjauksen kautta. Koulujen puuttuminen asuinympäristöstä vaikeuttaa niiden hahmottamista. Varsinkin korkeakoulu voivat tuntua etäisiltä, koska niitä ei välttämättä ole koskaan nähnyt omin silmin. Oppilaanohjaus puolestaan on tärkeässä asemassa jatkokoulutusta pohdittaessa, koska se voi olla ainoa tietolähde eri vaihtoehdoista. Yksipuolinen ohjaus esimerkiksi lähialueen oppilaitoksiin voi jollekin olla korkeakouluttautumista estävä tekijä. Perheen vähäiset vaatimukset korkeakouluttautumista kohtaan on yhdistetty syrjäseudun akateemiseen ilmapiiriin – tai sen puuttumiseen. Ilman perheen vaatimuksia koulutus päätös on lähtöisin hakijasta itsestään. Tällöin korostuu oma motivaatio ja halu kouluttautua korkealle. Tässä tutkimuksessa hakijan oma päätös on perheen vaikutusta merkittävämpi tekijä koulutusvalinnassa. Perheeltä on tutkimuksessani kuitenkin saatu kannustusta sen jälkeen, kun oma koulutus päätös on tehty. Luultavasti perheen myönteinen suhtautuminen korkeakoulutusta kohtaan on positiivisessa yhteydessä myös siihen panostettuihin käytännön resursseihin, joten nämä ulottuvuudet ovat suhteessa keskenään.

Tutkimustulokset ovat yhteneviä aiemman tutkimuksen kanssa. Kulkemisen sekä muuton aiheuttamat kustannukset on nähty ongelmallisena myös muiden syrjäseudulle sijoittuvien tutkimusten haastatteluissa. Lisäksi puutteelliset julkiset liikenneyhteydet tai niiden vaikea saavutettavuus on kunnan tiedostettu haaste, joka nousi esiin myös omassa aineistossani.

Välimatkan haasteet siis välittyvät lähinnä resurssien kautta. Lisäksi oppilaanohjauksen puolueellisuus oman kunnan hyväksi on yhteneväinen pro gradu- tutkielman haastattelujen kanssa. Nämä haasteet ovat syrjäiseen asuinpaikkaan liitettyjä erityisiä haasteita, jotka vaikuttavat koulutusvalinnan taustalla korkeakouluttautumista estävänä tekijänä.

8.2 Akateeminen ilmapiiri

Ylhäältä ilmenee oman kotipaikkakunnan käytännön resurssien vaikuttavan siihen, millainen koulutustarjonta siellä on. Syrjäseudulla koulutusvaihtoehtojen tarjonta kohtuullisen matkan päässä heikkenee jokaisella kouluasteella, joten useimmille viimeistään korkeakoulutus tarkoittaa muuttoa pois kotipaikkakunnalta. Välimatka ei suoraan ole kouluttautumista estävä tekijä tutkimuksessani, mutta vaikuttaa päätöksenteon taustalla. Pitkä välimatka voi olla kynnys lähteä, koska elinympäristö muuttuu huomattavasti. Korkeakoulut usein sijaitsevat kaupunkikeskuksissa, jonka vuoksi sopeutuminen kaupunkiympäristöön asettaa syrjäseudulta muuttaneille lisäponnisteluja. Kaupungissa asuvilla ei oletettavasti ole tätä tekijää vaikuttamassa päätöksentekoon. Poismuutto voi toimia siis estävänä, mutta myös edistävänä tekijänä kouluttautumiselle. Osa näkee korkeakoulutuksen mahdollisuutena päästä pois syrjäseudulta.

Oppilaitosten puuttuminen asuinpaikkakunnalta on fyysisen välimatkan lisäksi myös psykologista etäisyyttä lisäävä tekijä. Korkeakoulutettujen suhteellinen osuus väestöstä on matalampi syrjäseudulla kuin kaupungissa. Mikäli omasta arjesta puuttuvat malliesimerkit, kuten korkeakoulutetut sisarukset tai tutut, saattaa korkeakoulusta saatu informaatio olla vähäistä. Kuitenkin jo yksikin tällainen tuttu voi olla merkittävä edistävä tekijä korkeakouluttautumiselle. Saattaa jopa olla, että vanhemmat ohjaavat muualle kuin yliopistoon. Tutkimuksessani vanhempien suora vaikutus oli kuitenkin vähäistä. Lisäksi asuinpaikan yleinen kielteinen suhtautuminen korkeakoulutettuja kohtaan voi aiheuttaa pelkoa erottautua joukosta. Syrjäseudun tarjoamat vihjeet eivät tue uravaihtoehtoja kattavasti, joka voi johtaa mahdollisuuksien yksipuoliseen tarkasteluun, jopa korkeakoulutuksen näkemiseen kannattamattomana. Syrjäinen sijainti ei siis altista akateemisudelle yhtä laajasti kuin kaupunkiympäristö.

Teoriaosuudessa ilmenevällä syrjäseudun matalammalla koulutustasolla on käytännön seurauksia. Erityisesti korkeakoulutettujen suhteellinen osuus väestöstä on syrjäseudulla matala, mikä näkyy työpaikoissa ja koulutusvalinnoissa. Aineistossani korkeakoulutettujen puuttuminen omasta asuinympäristöstä tuotiin vahvasti esille ja se liitettiin nimenomaan

syrjäseutuun. Ilmapiiri ei ole korkeakouluttautumiseen kannustava ja ammattitutkintoa korostettiin aineistossani. Tämä on yhteneväinen tutkimusten kanssa, joissa todettiin syrjäseudulla ammattikoulun olevan suositumpi vaihtoehto kuin lukion, ja matalasti koulutettujen vanhempien toivovan harvemmin korkeakoulutusta lapsilleen verrattuna korkeakoulutettuihin. Korkeakoulutettujen vähäisyys syrjäseudulla ja ammattikoulun suosiminen tukevat tutkimustuloksia siitä, että ammattikoulun valinta toisella asteella johtaa korkeakoulutettujen muuttotappioon kyseisellä paikkakunnalla. Toki suoraa syy-seuraussuhdetta ei voi päätellä.

8.3 Emotionaaliset merkityssisällöt

Yliopistossa opiskelu on merkinnyt kaikkien haastateltavieni kohdalla poismuuttoa syrjäseudulta, mutta tarkastelin vain kokonaan syrjäseudulta poismuuttaneita tämän tutkimuskysymyksen kohdalla. Poismuutosta aiheutuneet tunnekokemukset hakijoilla voidaan jakaa vierauden ja yksinäisyyden sekä helpotuksen tunteisiin. Nämä tyypillisen kahtiajakoiset tunnekokemukset poismuutosta ovat havaittavissa myös muissa tutkimuksissa. Vieraus ja yksinäisyys liittyvät muutokseen, kun maaseutumainen ympäristö muuttuu kaupunkimaiseen. Aiemmin tiivis yhteisöllisyys vaihtuu vieraisiin ihmisiin, ja luontoympäristö vaihtuu betonimaisemaan. Helpotus nähdään päinvastaisena tuntemuksena, koska siinä oman kotipaikkakunnan piirit nähdään pieninä ja niistä halutaan pois, kohti kaupungin parempaa tarjontaa. Kaikissa haastatteluissa on nähtävissä näitä kaikkia tunnekokemuksia, vaikkakin eri suhteellisissa määrin. Nämä tunnekokemukset ovat kuitenkin olleet lyhytkestoisia, eikä niitä kuvattu merkittäväksi osaksi enää nykypäivän arjessa. Helpotus saattaa kuitenkin toistua aina kotipaikkakunnalla vierailtaessa, kun sieltä pääsee takaisin kaupunkiin.

Vanhempien kohdalla tunnekokemukset eivät olleet erityisiä. Lähinnä niitä kuvattiin enemmän positiivisiksi kuin negatiivisiksi. Kaikkien kertomuksista käy ilmi kuitenkin vanhempien tietoisuus koulutuksen tärkeydestä nykypäivänä. Kouluttautumiseen kannustetaan, mutta ei erityisesti tai nimenomaisesti yliopisto-opintoihin. Esille nousi myös vanhempien ymmärtämättömyys kaupunkimaista elämäntyyliä kohtaan, vaikka kouluttautuminen ymmärrettäisiinkin. Vanhempien tunnekokemukset poismuuttoa kohtaan eivät siis näytä olevan merkittäviä haastateltavien koulutusvalinnassa. Kuitenkin tulee muistaa, että vanhempien tuntemukset kuvattiin neutraaleiksi, enemmän jopa positiiviksi, joka itsessään on voinut olla edesauttamassa yliopistoon hakeutumista. Tilanne voisi olla eri, mikäli vanhempien suhtautuminen olisi selvästi kielteinen.

9 Lopuksi

Tutkimuksellani on laadulliselle tutkimukselle tyypillisiä rajoitteita yleistettävyydessä, koska otoskoko on pieni. Tutkimusaiheeni tarkoitus on kuitenkin selvittää ihmisten kokemuksia ja heidän antamiaan merkityksiä tutkimastani ilmiöstä. Haastatteluista saatu aineisto on rikas ja monilta osin yhtenäinen teoriaosuuden kanssa. Aineisto ja teoria siis tukevat toisiaan. Samalla tutkimukseni tarjoaa uuden näkökulman erityisesti kielteisen asenneilmapiirin, vähäisten vaatimusten ja korkeakoulutettujen puuttumisen merkityksestä syrjäisellä asuinalueella. Kaikki nämä tekijät ovat kouluttautumista estäviä, ja nimenomaisesti syrjäseudulle ominaisia ja kasautuvia.

Oma taustani ja kotipaikkani syrjäseudulla on auttanut samaistumaan haastateltavien kokemuksiin ja ymmärtämään konteksti omakohtaisesti, jolloin olen pystynyt tarkastelemaan ilmiötä sisältä käsin. Toisaalta se asettaa tutkimukselle myös rajoitteita ennakkokäsitykseni vuoksi ja on saattanut vaikuttaa tekemiini tulkintoihin, koska ilmiön omakohtaisuuden vuoksi sen täysin ulkopuolinen havainnointi on erityinen haaste. Saamani johtopäätökset on kuitenkin pyritty perustelemaan haastatteluista saadulla aineistolla. Tämä minimoi tutkijana oman subjektiivisen vaikutukseni tuloksiin, jotka saattaisivat heikentää uskottavuutta. Toki objektiivisuus ei ole laadullisen tutkimuksen tavoite, joten tutkijana väistämättä olen vaikuttanut lopputulokseen. Lisäksi tutkimukseen on valikoitunut yliopisto-opiskelijoita, joten heidän kohdallaan estävät tekijät eivät ole realisoituneet opiskeluvalinnassa. Oros on siis lähtökohtaisesti rajannut pois ne, jotka asuvat syrjäseudulla eivätkä ole päätyneet yliopistoon.

Tutkimukseni nostaa esille koulutuksen alueellisen saavutettavuuden tasa-arvon toteutumisen. Tulosten perusteella voidaan todeta, että asuinpaikalla on merkitys koulutusvalinnassa, ja syrjäseudulla asuvat kohtaavat haasteita, jotka ovat erityisiä vain kyseisellä seudulla asuville. Usein nämä haasteet heikentävät heidän hakeutumistaan korkeakoulutukseen. Tulee myös huomata, että tietyn asuinkunnan koulutustaso saattaa tilastollisesti näyttää keskimääräiseltä, mutta kunnan sisällä asuinalueet voivat olla vahvistikin eriytyneitä koulutustason suhteen. Osa kunnan asuinalueista, sekä niiden opiskeluvalintoja tekevistä nuorista, jää siis tilastojen varjoon kuntatasoisessa tarkastelussa. Koulutuksen alueellista saavutettavuutta on tutkittu paljon, mutta asuinpaikan koulutustason, psykologisen etäisyyden sekä yleisen ilmapiirin osuus on jäänyt vähäiselle huomiolle. Tutkimukseni valottaa aihetta, mutta lisätutkimusta tarvitaan, jotta koulutuksen saavutettavuutta voitaisiin entisestään vahvistaa syrjäseudulla. Erityisesti kouluttautumista estäviin tekijöihin tulee kiinnittää huomiota. Myös aineistossani

esiin nostettu oppilaanohjauksen merkitys syrjäseudulla tulee huomioida tutkimuksissa, jotta voidaan tukea sen tasapuolista ja eettistä toteutumista erityisesti pienissä kunnissa. Tärkeää olisi tarkastella ilmiötä myös muiden kuin yliopisto-opiskelijoiden näkökulmasta. Lisäksi tutkimukseni ulkopuolelle jäi yleistyvän etäopiskelun merkitys syrjäseudun koulutusvalinnoissa, mikä voi olla kiinnostava tulevaisuuden tutkimusaihe.

Lähteet

- Aaltio, I. & Puusa, A. (2020). Mitä laadullisen tutkimuksen arvioinnissa tulisi ottaa huomioon? Teoksessa Juuti, P. & Puusa, A. (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus.
- Alasuutari, P. (2011). Laadullinen tutkimus 2.0 (4. uud. p.). Tampere: Vastapaino.
- Armila, P., Halonen, T., Lampela, M. & Moilanen, E. (2017). Oppilaanohjaajadilemmoja: toiveiden ja todellisuuden railossa. Teoksessa Armila, P., Halonen, T. & Käyhkö, M. (toim.) Reunamerkintöjä Hylkysyrjästä. Nuorten elämänraameja ja tulevaisuudenkuvia harvaanasutulla maaseudulla. Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 117. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 99–110.
- Armila, P. & Käyhkö, M. (2018). Teoksessa Silvennoinen, H., Kalalahti, M., & Varjo, J. (toim.). (2018). Koulutuksen lupaukset ja koulutususko: Kasvatussosiologian vuosikirja 2. Suomen kasvatustieteellinen seura, 129–162.
- Armila, P. & Käyhkö, M. & Pöysä, V. (2018). On the educational edges of a learning society: the Finnish hinterland as a framework of educational choices for young people. *Journal of Youth Studies* 21 (9), 1198–1215.
- Autti, O. & Hyry-Beihammer, E-K. (2009). Kyläkouluverkko tuhoutumassa – koulujen lakkauttaminen jatkuu kiivaana. *Kasvatus & Aika (Verkkolehti)*, 3(4).
- Berisha, A-K., Rinne, R., Järvinen, T. & Kinnari, H. (2017). Cultural capital, social justice and diversifying education. Teoksessa Kantasalmi, K. & Holm, G. (toim.) The state, schooling and identity: Diversifying education in Europe. Singapore: Palgrave MacMillan, 149–172.
- Bernelius, V., Hyvönen, I. & Kalenius, A. (2024). Sivistyskatsaus 2024. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2024:25. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Viitattu 16.1.2025. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-958-5>

- Eduskunta (2010). Perusopetuslaki (642, kesäkuu 24, 2010), 32 §: Koulumatkat. Viitattu 30.1.2025.
https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/1998/628#chp_7_sec_31av20030477_heading
- Eduskunta (2020a). Perusopetuslaki (1216, joulukuu 30, 2020), 32 §: Koulumatkat. Viitattu 30.1.2025.
https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/1998/628#chp_7_sec_31av20030477_heading
- Eduskunta (2020b). Perusopetuslaki (1216, joulukuu 30, 2020), 33 §: Majoitus. Viitattu 30.1.2025. https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/1998/628#chp_7_sec_33_heading
- Erola, J., Heiskala, L. & Kilpi-Jakonen, E. (2021). Compensatory and Multiplicative Advantages: Social Origin, School Performance, and Stratified Higher Education Enrolment in Finland. *European Sociological Review* 37 (2), 171–185.
- Eskelinen, K., Lepistö, J., Kekki, T., Kallio, J., Kattilakoski, M., Kokki, E., Korhonen, A., Korhonen, T., Lasssheikki, M., Lukkari, T., Rajamäki, M., Turunen, J., Välilä, L., Magga, R., Pihlaja, R., Patronen, P., Kalpa, M., Latvakoski, L. & Husberg, A. (2025). Harvaan asuttujen alueiden turvallisuus 2025. Tilanneraportti turvallisuudesta harvaan asutuilla alueilla. Sisäministeriö: sisäministeriön julkaisuja 2025:3. Viitattu 31.3.2025.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-324-966-0>
- Farrugia, D. (2014). Towards a Spatialised Youth Sociology: The Rural and the Urban in Times of Change. *Journal of Youth Studies* 17(3), 293–307.
- Farrugia, D. (2016). The mobility imperative for rural youth: the structural, symbolic and non-representational dimensions rural youth mobilities. *Journal of Youth Studies* 19(6), 836–851.
- Goman, J., Rumpu, N., Kiesi, J., Hietala, R., Hilpinen, M., Kankkonen, H., Kjaldman, I-O., Niinistö- Sivuranta, S., Nykänen, S., Pantsar, T., Piilonen, H., Raudasoja, A., Siippainen, M., Toni, A. & Vuorinen, R. (2020). Vaihtoehtoja, valintoja ja uusia alkuja. Arviointi nuorten opintopoluista ja ohjauksesta perusopetuksen ja toisen asteen nivelvaiheessa. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus KARVI: julkaisut 6:2020.

Viitattu 7.3.2025.

https://www.karvi.fi/sites/default/files/sites/default/files/documents/KARVI_0620.pdf

Harinen, P. (2012) Mennään bussilla. Pitkä koulumatka nuorten vapaa-ajan puitteistajana. Teoksessa Pekkarinen, E., Vehkalahti, K. & Myllyniemi, S. (toim.) Lapset ja nuoret instituutioiden kehyksissä. Nuorten elinolot -vuosikirja. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos & Valtion nuorisoasiain neuvottelukunta, 170–179.

Harinen, P. (2015) Kilometrien eristämät. Nuorten arkea syrjäkyläkontekstissa. Teoksessa Myllyniemi, S. (toim.) Ihmisarvoinen nuoruus? Nuorisobarometri 2014. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 153–170.

Hartikainen, E. (2017). Keskustelun keskellä syrjä: syrjäseutukeskustelu Suomessa vuodesta 1945. Teoksessa Armila, P., Halonen, T. & Käyhkö, M. (toim.) Reunamerkintöjä Hylkysyrjästä. Nuorten elämänraameja ja tulevaisuudenkuvia harvaanasutulla maaseudulla. Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 117. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 23–40.

Hartikainen, E. & Hurmalainen, L. (2017). Syrjäseutu ja koulutuksen politiikka: ilomantsilaisen maatalousopetuksen tarina. Teoksessa Armila, P., Halonen, T. & Käyhkö, M. (toim.) Reunamerkintöjä Hylkysyrjästä. Nuorten elämänraameja ja tulevaisuudenkuvia harvaanasutulla maaseudulla. Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 117. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 41–58.

Huhtinen, A-M. & Tuominen, J. (2020). Fenomenologia. Ihmisten kokemukset tutkimuksen kohteena. Teoksessa Juuti, P. & Puusa, A. (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus.

Jokio, K., Marjanen, J., Myllykoski-Laine, S. & Nousianen, S. (2023). Opinto-ohjauksen toteutuminen – arviointituloksia oppivelvollisuusikäisten koulutuksista. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus KARVI: julkaisut 30:2023. Viitattu 4.4.2025.

https://www.karvi.fi/sites/default/files/sites/default/files/documents/Karvi_3023.pdf

- Jukarainen, P. & Tuhkunen, A. (2004). Imagosta identiteettiin–raja- ja syrjäseutujen nuorten muuttoliikkeen lähtökohtia. Teoksessa Paju, P. (toim.). Samaan aikaan toisaalla...Nuoret, alueellisuus ja hyvinvointi. Nuorisotutkimusseura: julkaisuja 47. Sastamala: Vammalan Kirjapaino Oy, 94–105.
- Julkunen, S. & Puusa, A. (2020). Uskottavuuden arviointi laadullisessa tutkimuksessa. Teoksessa Juuti, P. & Puusa, A. (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus.
- Juuti, P. & Puusa, A. (2020a). Johdanto. Mitä laadullisella tutkimuksella tarkoitetaan? Teoksessa Juuti, P. & Puusa, A. (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus.
- Juuti, P. & Puusa, A. (2020b). Laadullisen tutkimuksen tieteenfilosofinen tausta. Teoksessa Juuti, P. & Puusa, A. (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus
- Juuti, P. & Puusa, A. (2020c). Laadullisen tutkimuksen olemus. Juuti, P. & Puusa, A. (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus
- Järvinen, T., Tikkanen, J. & af Ursin, P. (2023). The Significance of Socioeconomic Background for the Educational Dispositions and Aspirations of Finnish School Leavers. Teoksessa Thrupp, M., Seppänen, P., Kauko, J. & Kosunen, S. (toim.) Finland's Famous Education System. Singapore: Springer, 243–256.
- Kalenius, A. (2023). Sivistyskatsaus 2023. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2023:3. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Viitattu 19.12.2024.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-744-4>
- Kekäle, J. & Puusa, A. (2020). Tiedesodat. Realistinen ja konstruktionistinen maailmankäsitys. Teoksessa Juuti, P. & Puusa, A. (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus.

- Keski-Petäjä, M. & Witting, M. (2016). Vanhempien koulutus vaikuttaa lasten valintoihin. Tilastokeskus: Tieto & trendit -verkkolehti. Viitattu 15.12.2024. <https://stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2016/vanhempien-koulutus-vaikuttaa-lasten-valintoihin>
- Kettunen, J., Ruusuvirta-Uuksulainen, O., Rautopuro, J., Vuorinen, R. & Piirilä, E. (2023). Lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen opinto-ohjauksen määrällinen saatavuus ja riittävyys. Koulutuksen tutkimuslaitos: raportteja ja työpapereita 1. Jyväskylän yliopisto. <https://doi.org/10.17011/ktl-rt/1>
- Kuntaliitto (2022). Kuntien pinta-alat ja asukastiheydet. Viitattu 18.3.2025. <https://www.kuntaliitto.fi/kuntaliitto/tietotuotteet-ja-palvelut/kaupunkien-ja-kuntien-lukumaarat-ja-vaestotiedot/kuntien-pinta-alat-ja-asukastiheydet>
- Käyhkö, M. (2017). Kotoa pois pakotetut? Syrjäseutujen nuorten toiselle asteelle siirtyminen ja koulutuksen alueellinen eriarvoisuus. Teoksessa Armila, P., Halonen, T. & Käyhkö, M. (toim.) Reunamerkitöjä Hylkysyrjästä. Nuorten elämänraameja ja tulevaisuudenkuvia harvaanasutulla maaseudulla. Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 117. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 74–96.
- Lampela, M. & Moilanen, E. (2013). ”Ei tänne edes lama kerkee, ku tämä on niin syrjässä”. Syrjäseudun oppilaanohjaajien kokemuksia työstään ja työympäristöstään. Pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopisto, filosofinen tiedekunta: kasvatussosiologia. Viitattu 4.4.2025. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uef-20131086>
- Lavapuro, J., Ojanen, T., Rautiainen, P. & Valtonen, V. (2016). Sivistykselliset ja sosiaaliset perusoikeudet syrjäkunnissa. Kunnallisalan kehittämissäätiö KAKS: tutkimusjulkaisusarjan julkaisu nro 97. Sastamala: Vammalan Kirjapaino Oy.
- Lempinen, S. & Tikkanen, J. (2018). Koulutuksen merkitys, koulutustoiveet ja koulutyytyväisyys – Vanhempien näkemyksiä koulusta ja koulutuksesta. Teoksessa Silvennoinen, H., Kalalahti, M., & Varjo, J. (toim.). Koulutuksen lupaukset ja koulutususkot: Kasvatussosiologian vuosikirja 2. Suomen kasvatustieteellinen seura, 283–319.

- Lukkari, T. (2017). Harvaan asuttu maaseutu – mahdollisuuksia täynnä. Harvaan asutun maaseudun kehittämisstrategia 2017–2020. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisu 4/2017. Helsinki: Maa- ja metsätalousministeriö. Viitattu 31.3.2025.
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79506/04_17_HAMA_strategia_FINALa.pdf?sequence=3&isAllowed=y
- Nevala, A. & Nori, H. (2017). Osallisuuden vanhat ja uudet jakolinjat: Yliopisto-opiskelijoiden sosioekonomisen taustan muutokset ja koulutuksellinen tasa-arvo. Teoksessa Toom, A., Rautiainen, M. & Tähtinen, J. (toim.), Toiveet ja todellisuus. Kasvatus osallisuutta ja oppimista rakentamassa. Jyväskylä: Suomen kasvatustieteellinen seura, 335–363.
- Nori, H. (2011). Keille yliopiston portit avautuvat? Tutkimus suomalaisiin yliopistoihin ja eri tieteenaloille valikoitumisesta 2000-luvun alussa. Väitöskirja. Turun yliopisto: kasvatustieteiden laitos. Viitattu 4.4.2025. <http://www.utupub.fi/handle/10024/67040>
- Nori, H., Juusola, H., Kohtamäki, V., Lyytinen, A. & Kivistö, J. (2021). Korkeakoulutuksen saavutettavuus ja tasa-arvo Suomessa ja verrokkimaissa: GATE-hankkeen loppuraportti. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021:12. Helsinki: Valtioneuvosto. Viitattu 31.3.2025. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-057-8>
- Opetushallitus (2023). Hyvän ohjauksen kriteerit. Helsinki: opetushallitus. Viitattu 4.4.2025. [https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Hyvän%20ohjauksen%20kriteerit_0.pdf](https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Hyvan%20ohjauksen%20kriteerit_0.pdf)
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2025). Korkeakoulut ja tiedelaitokset. Viitattu 20.3.2025. <https://okm.fi/korkeakoulut-ja-tiedelaitokset>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. Kysymyksiä ja vastauksia oppivelvollisuudesta. Viitattu 16.12.2024. <https://okm.fi/kysymyksiä-ja-vastauksia-oppivelvollisuudesta>

- Pesu, I. (2025). Kyläkoulun oppilasmäärä hupeni yhtäkkiä Savitaipaleella – huoltajat koolle torstaina. Yle uutiset 13.3.2025. Viitattu 2.4.2025. <https://yle.fi/a/74-20149219>
- Piela, P. (2022). Koulutustaso on noussut kaikkialla Suomessa – alueelliset erot silti suuria. Tilastokeskus: Tieto & trendit -verkkolehti. Viitattu 30.1.2025. <https://stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2022/koulutustaso-on-noussut-kaikkialla-suomessa-alueelliset-erot-silti-suuria>
- Puusa, A. (2020a). Haastattelutyypit ja niiden metodiset ominaisuudet. Teoksessa Juuti, P. & Puusa, A. (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus.
- Puusa, A. (2020b). Näkökulmia laadullisen aineiston analysointiin. Teoksessa Juuti, P. & Puusa, A. (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus.
- Ristikari, T., Keski-Säntti, M., Sutela, E., Haapakorva, P., Kiilakoski, T., Pekkarinen, E., Kääriälä, A., Aaltonen, M., Huotari, T., Merikukka, M., Salo, J., Juutinen, A., Pesonen-Smith, A. & Gissler, M. (2018). Suomi lasten kasvu ympäristönä: Kahdeksantoista vuoden seuranta vuona 1997 syntyneistä. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, raportti 7/2018. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 210.
- Rye, J. F. (2006). Rural youths' images of the rural. *Journal of Rural Studies*, 22(4), 409–421.
- Sotkanet (2025). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos: Tilasto- ja indikaattoripankki. Viitattu 18.3.2025. <https://sotkanet.fi/sotkanet/fi/metadata/indicators/2331>
- Suomen opinto-ohjaajat ry (2021). Opinto-ohjaajan työn eettiset periaatteet. Suomen opinto-ohjaajat ry (SOPO ry). Viitattu 3.4.2025. <https://www.sopo.fi/yhdistys/eettiset-periaatteet/>
- Suomisanakirja (2025). Suomisanakirja.fi. Viitattu 30.1.2025. <https://www.suomisanakirja.fi/syrjäseutu>

- Tauriainen, J. (2024). Maatilojen kannattavuus pysyy heikkona. Luonnonvarakeskus Luke. Viitattu 7.4.2025. <https://taloustohtori.luke.fi/kokonaislaskenta/aikasarja/tunnusluvut/>
- THL (2024). Hyvinvointi- ja terveyserot. Mikä on sosioekonominen asema? Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL. Viitattu 8.4.2025. <https://thl.fi/aiheet/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/hyvinvointijohtaminen/hyvinvointi-ja-terveyserot>
- Triventi, M., Skopek, J., Kulic, N., Buchholz, S. & Blossfeld, H.-P. (2020). Advantage ‘Finds Its Way’: How Privileged Families Exploit Opportunities in Different Systems of Secondary Education. *Sociology*, 54(2), 237–257.
- Tuuva-Hongisto, S., Pöysä, V. & Armila, P. (2016). Syrjäkylien nuoret – unohdetut kuntalaiset? Kunnallisalan kehittämissätiö KAKS: tutkimusjulkaisu-sarjan julkaisu nro 99. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Ukkola, A. & Väättäin, H. (toim.) (2021). Tasa-arvo, yhdenvertaisuus ja osallisuus koulutuksessa – katsaus kansallisiin arviointeihin. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus KARVI: tiivistelmät 16:2021. Viitattu 30.1.2025. https://www.karvi.fi/sites/default/files/sites/default/files/documents/KARVI_T1621.pdf
- Vehkalahti, K. & Armila, P. (2021). Uusiin suuntiin. Nuorten muuttoliike peruskoulun ja toisen asteen opintojen välisessä nivelvaiheessa. Teoksessa Vehkalahti, K., Aapola-Kari, S. & Armila, P. (toim.). Sata nuorta, sata polkua aikuisuuteen. Laadullinen seurantatutkimus Nuoret ajassa. Nuorisotutkimusseura: verkkojulkaisuja 175, 151–174.

Liitteet

Liite 1. Haastattelurunko

1. Kuvaile kotipaikkaasi syrjäseudulla.
2. Millainen on vanhempiesi koulutustausta?
3. Miten vanhempasi suhtautuvat koulutukseesi?
4. Koetko, että vanhempasi vaikuttivat koulutuspäätökseesi? Millä tavalla?
5. Mitkä asiat edistivät koulutukseen hakeutumistasi?
6. Liittyikö kouluttautumiseen joitain sitä estäviä tekijöitä? Mitä?
7. Vaikuttivatko sisaruksesi koulutuspäätökseesi?
8. Koetko, että syrjäseudulla asuminen on vaikuttanut koulutusvalintaasi? Miten?
9. Muutitko toiselle paikkakunnalle koulutuksen vuoksi?
10. Mitä tunteita muutto/paikkakunnalle jääminen sinussa herätti?
11. Mitä tunteita muutto vanhemmissasi herätti?
12. Mikä on suhteesi kotipaikkakuntaasi nykyään?